

Compacten en verrijken *een kwaliteitsimpuls voor de knappe koppies!*

Marion Bonnema, studentnummer: 2166942
Opleiding Fontys Master SEN IB 2 jarig traject, Den Bosch
Module: IB06; Leer-en onderzoekslijn
Docent: Dhr. P. de Wert
4 juni 2012

Inhoud

Inhoud	1
Samenvatting:	4
Inleiding.....	5
Hoofdstuk 1: Aanleiding en probleemstelling.....	6
1.1 Aanleiding voor dit onderzoek.....	6
1.2 Probleemverkenning.....	6
1.3 Onderzoeksvraag en deelvragen	7
1.4 Doelstellingen.....	7
1.5 Wat is er bekend vanuit eerder onderzoek	8
Hoofdstuk 2: Theoretische onderbouwing	9
2.1 Wanneer spreken we van (hoog)begaafdheid?	9
2.2 Verschillende modellen over begaafdheid	10
2.3 Wat is compacten en verrijken?	10
2.4 Competenties leerkrachten voor (hoog)begaafde leerlingen.....	11
2.5 Specifieke onderwijsbehoeften van (hoog)begaafde kinderen	12
Hoofdstuk 3: Onderzoeksmethodologie	14
3.1 De onderzoeksvraag in relatie tot de onderzoekscontext	14
3.2 De onderzoeksstrategie	14
3.3 De onderzoeksmethoden en instrumenten.....	14
3.4 Ethiek.....	15
3.5 Validiteit en betrouwbaarheid	15
3.6 Triangulatie.....	16
3.7 Tijdspad.....	16
Hoofdstuk 4: Dataverwerking	17
4.1 Uitwerking van de QuickScan	17
4.2 De observaties in de groepen	25
4.3 Uitwerking van de interviews met compacters.	26
Hoofdstuk 5: Conclusies	28
5.1 Deelvraag 1	28
5.2 Deelvraag 2	30
5.3 Eindconclusies onderzoeksvraag	31
Hoofdstuk 6: Evaluatie, aanbevelingen en reflectie	32
6.1 Productevaluatie	32
6.2 Proces evaluatie.....	33
Literatuurlijst	35

Bijlage 1: Theoretische modellen	36
Bijlage 2: Kenmerken van (hoog)begaafde kinderen	39
Bijlage 3: QuickScan vragen	40
Bijlage 4: Kijkwijzer rekenonderwijs.....	42
Bijlage 5: Vragenlijst leerlingen	43
Bijlage 6: Toestemmingsbrief	44
Bijlage 7: Tijdsplanning Onderzoek	45
Bijlage 8: Observaties leerkrachten.....	46
Bijlage 9: Interviews met leerlingen.....	51
Bijlage 10: Competentiematrix	54

Samenvatting:

In het schooljaar 2011-2012 heb ik praktijkonderzoek gedaan naar het compacting en verrijkingstraject zoals het binnen Het Rondeel wordt aangeboden. Het onderzoek is een programmaevaluatie.

De vragen in de aanlooffase van het onderzoek waren: Waar staan we nu, waar willen we heen, welke rol kan de IB-er vervullen, wat hebben leerkrachten nodig en hoe komen we tegemoet aan de onderwijsbehoeften van de leerlingen.

Uiteindelijk kwam ik tot de volgende onderzoeksvraag en deelvragen:

- Hoe kan **ik** een compact rekenentraject succesvol opzetten en begeleiden voor onze school zodanig dat de vaardigheden van leerkrachten en onderwijsbehoeften van leerlingen optimaal tot ontwikkeling komen?
- Welke competenties hebben leerkrachten nodig om het compacten dusdanig vorm te geven dat **zij** de winst van hun investering gaan ervaren?
- Wat hebben leerlingen nodig om aan **hun** onderwijsbehoeftes op dit terrein toe te komen en in hoeverre sluit het compacten zoals wij het op school vormgeven hierop aan?

Hiervoor heb ik als eerste een theoretische studie gedaan die mij veel kennis over begaafdheid, compacten en verrijken heeft opgeleverd. Daarna ben ik verder gegaan met mijn literatuurstudie rondom leerkrachtcompetenties en onderwijsbehoeften van begaafde kinderen.

Ik heb verschillende onderzoeksinstrumenten gekozen en gebruikt om de situatie op Het Rondeel goed in kaart te brengen om zo uiteindelijk een aantal conclusies en aanbevelingen te kunnen geven voor de toekomst. Er zijn verschillen in aanbod binnen Het Rondeel. De school is een lerende organisatie die open staat voor elkaars kwaliteiten. Leerkrachten op Het Rondeel willen een kwaliteitsimpuls voor het compacten en verrijken. Vanuit dit onderzoek weet men welke competenties er nodig zijn voor de begeleiding van begaafde leerlingen.

De onderwijsbehoeften van leerlingen zijn in dit onderzoek helder belicht. Het goed in beeld brengen van de onderwijsbehoeften en hierbij aansluiten, zijn voorwaarden voor het succes van een compacten en verrijkingstraject op Het Rondeel. Er zal meer afstemming en overleg moeten komen en het beleid zal onder de loep genomen moeten worden. Mijn onderzoek bevat een groot aantal verbeter- en actiepunten die volgend jaar door het team opgepakt kunnen worden. Om een optimaal compacting-en verrijkingstraject binnen Het Rondeel te laten slagen, is het belangrijk dat vanuit alle bouwen én directie hiervoor een plan wordt opgesteld en uitgevoerd. Pas dan kunnen we zeggen dat...

...compacten en verrijken een kwaliteitsimpuls is voor de knappe koppies!

Inleiding

Bijna twee jaar geleden besloot ik om de Master Sen opleiding voor Intern begeleider te gaan volgen aan de Fontys Hogeschool te 's-Hertogenbosch. Na de zomervakantie van 2010 startte ik hier daadwerkelijk mee. De opleiding heeft mij veel opgeleverd. Doordat ik van mijn directeur de kans kreeg, om meteen als Intern Begeleider (IB-er) in de bovenbouw aan de slag te gaan, kon ik alle opdrachten en nieuwe kennis meteen actief gebruiken en ontwikkelen. Naast de nieuwe kennis, heeft de opleiding mij persoonlijk ook veel opgeleverd. In het begin herkende ik mij in de uitkomst van de leerstijltest van Kolb als een 'doener' maar door het intensieve intervisieproces heb ik ontdekt dat er toch meer 'denker' in mij zat dan ik had kunnen...bedenken! Die denk stap heb ik sindsdien heel bewust tijdens reflectiemomenten ingezet.

Het eerste jaar als IB-er was een jaar van ontdekken. Ik had veel steun aan mijn collega IB-ers op school. Het tweede jaar voelde ik al meer vertrouwen in mijn handelen en ontdekte ik dat ik mijn competenties uitbouwde en mijn visie rondom zorg en passend onderwijs steeds meer ontwikkelde. Het proces was in werking gezet, ik leerde iedere dag en was volop in ontwikkeling.

De school waar ik sinds 10 jaar werk staat in een aandachtswijk, in 's-Hertogenbosch Oost. De kinderen die op onze school zitten, komen vaak uit een sociaal zwakker milieu, ze hebben zowel een allochtone als een autochtone achtergrond. De populatie geeft de leerkrachten die er werken iedere dag weer het gevoel dat ze er echt toe doen! Alle teamleden voelen een grote betrokkenheid naar kinderen, ouders en elkaar. Dat maakt dat werken op deze school iedere dag weer nieuwe ontdekkingen en uitdagingen biedt.

Onze school dreigde in 2009 in een zeer zwakke school traject terecht te komen. De opbrengsten van onze leerlingen waren al geruime tijd onvoldoende. Er werd door teamleden heel hard gewerkt, maar deden we wel de juiste dingen voor onze leerlingen? We staken enorm veel tijd in de zwakker scorende leerlingen maar hierdoor groeide de opbrengsten binnen de hele school nauwelijks.

Bij analyses van toetsperiodes kregen de teamleden iedere keer weer een domper door alle rode cijfers en kleuren. Er moest iets gebeuren, het was vijf voor twaalf zoals het hele team in mei 2009 heeft geconstateerd. Er moest een plan van aanpak komen om de opbrengsten omhoog te krijgen. De inspectie zou in oktober 2009 weer een bezoek brengen om de voortgang te beoordelen. Het roer moest om... Mede door een directeurswissel in augustus 2009 werd de focus binnen onze school anders. De noodzaak dat de opbrengsten omhoog moesten werd herkend en daarmee een echte prioriteit!

Hoofdstuk 1: Aanleiding en probleemstelling

1.1 Aanleiding voor dit onderzoek

De jarenlange aandacht door leerkrachten en Remedial Teachers(RT) voor zwakkere leerlingen werd eind 2009 binnen het team ter discussie gesteld. Wat deden we met de rest van leerlingen? Door de Intern Begeleider (IB-er) werd ingezoomd op de beter scorende leerlingen. Hadden we die ook op onze school? Het leek wel alsof wij deze toen pas voor het eerst ontdekten. Wat boden wij deze leerlingen? De IB-er constateerde dat er vooral op rekengebied een aantal leerlingen waren met hoge scores. Het programma compacten¹ werd in aanloop naar het inspectiebezoek ontdekt². De IB-er besprak dit in het managementteam (MT) en hier werd besloten om een groep uit de bovenbouw als pilot met dit programma aan de slag te laten gaan.

De inspectie vond het zeer positief dat de school de beter scorende leerlingen beter in beeld had en ervoor koos om gericht interventies in te zetten door deze leerlingen te laten werken met het compacten. Ze adviseerde de school om de positieve ervaringen van de pilotgroep uit te breiden. Mede naar aanleiding van dit advies werd de pilot uitgebreid en gingen nog 2 leerkrachten in de bovenbouw aan de slag met het compacten op rekengebied.

Tijdens het schooljaar 2010-2011 besloot het MT dat in de groepen 3 tot en met 8 gestart zou worden met compacten voor leerlingen die voldoen aan de volgende criteria³: Tweemaal een A/A+ of een hoge B-score bij de landelijke Cito R&W en daarnaast een 80% score op de methode toetsen van Alles Telt. Het invoeringstraject van dit besluit verliep niet zonder discussie en er ontstond veel onrust in het team. Het team voelde dit besluit als een top down beslissing. De leerkrachten hadden kritische vragen over de keuze voor compacten, de signalering van begaafde leerlingen, de organisatie van compacten en de begeleiding van deze leerlingen. Het MT wilde dat er een helder beleid rondom begaafdheid werd ontwikkeld voor onze school. Daarnaast moest het compacten in het schooljaar 2011-2012 geïntegreerd worden binnen het dagelijks rekenonderwijs. Maar wat hadden leerkrachten nodig om dit te organiseren? Ik werkte intussen als IB-er in de bovenbouw en vroeg me af hoe ik leerkrachten en leerlingen kon helpen om dit te realiseren.

1.2 Probleemverkenning

Leerkrachten van groep 3 tot en met 8 hadden in augustus 2011 de leerlingen die voldoen aan de "MT-criteria voor compacten" goed in beeld. Leerkrachten waren ervan overtuigd dat deze beter scorende leerlingen extra begeleiding nodig hadden om hun A/A+ of hoge B te behouden. Ze wilden zich hiervoor inspannen maar ondervonden weinig steun en hadden nog veel vragen. Het compacten werd als extra werkdruk ervaren.

¹ Compacten; bij compacten wordt een rekenles voor begaafde leerlingen aangepast d.w.z. de leerlingen maken niet alle lesstof maar een klein compact deel van nieuwe en uitdagende opdrachten die voor ieder individueel kind anders kunnen zijn (zie hoofdstuk 2)

² Binnen het IB netwerk van 's-Hertogenbosch kwam dit ter sprake waarna de IB-ers zich hierin verdiepten.

³ Deze criteria worden verder in dit onderzoek de "MT-criteria voor compacten" genoemd

Het implementatieproces van het programma compacten was mijns inziens te snel doorlopen, zonder goed met leerkrachten in gesprek te gaan. Dat was een gemiste kans. Het draagvlak voor compacten was hierdoor smal. Leerkrachten wilden wel maar ze ervoeren de nodige 'beren' op de weg en hadden het gevoel dat ze niet gehoord werden⁴.

In het plan van aanpak van schooljaar 2011-2012 was opgenomen dat wij een compactingtraject voor rekenen binnen de hele school zouden invoeren. Als IB-er wilde ik hierin mijn aandeel leveren. Ik wilde de leerkrachten begeleiden en coachen in de ontwikkeling van hun competenties en vaardigheden om vernieuwingen, die gekoppeld waren aan het compacten binnen het rekenonderwijs, tot een succes te maken.

Ik zag als IB-er het compacten, als een kans voor leerlingen en voor leerkrachten om in de lessen beter aan te sluiten bij de onderwijsbehoeften van (hoog)begaafde leerlingen.

In januari 2012 compactten er in de groepen 4 tot en met 8 ongeveer 17 leerlingen. Volgens een inventarisatie die de zorgcoördinator had gemaakt voldoen ongeveer 45 leerlingen aan de MT-criteria voor compacten. Waarom lukte het niet om alle 45 leerlingen die voldoen aan de criteria te laten compacten? Wat hadden leerkrachten nodig om meer leerlingen te laten compacten? Ik wilde helder krijgen welke leerlingen wel mochten compacten, hoe leerlingen dit ervoerden, welke specifieke onderwijsbehoeften leerlingen hadden en wat zij nog misten. Verder wilde ik tijdens mijn onderzoek helder krijgen wat leerkrachten precies aanboden, hoe zij dit organiseerden, waar ze tegenaan liepen en welke behoeften leerkrachten hadden om het compacten succesvol te laten zijn.

1.3 Onderzoeksvraag en deelvragen

De onderzoeksvraag die ik met dit onderzoek wil beantwoorden is:

Hoe kan **ik** een compact rekenentraject succesvol opzetten en begeleiden voor onze school zodanig dat de vaardigheden van leerkrachten en onderwijsbehoeften van leerlingen optimaal tot ontwikkeling komen?

De deelvragen die ik wil beantwoorden in dit onderzoek zijn:

1. Welke competenties hebben leerkrachten nodig om het compacten dusdanig vorm te geven dat **zij** de winst van hun investering gaan ervaren?
2. Wat hebben leerlingen nodig om aan **hun** onderwijsbehoeften op dit terrein toe te komen en in hoeverre sluit het compacten zoals wij het op school vormgeven hierop aan?

1.4 Doelstellingen

Mijn hoofddoelstelling is dat er schoolbreed een goede en uniforme aanpak komt voor compacten.

Subdoelen hierbij zijn:

- Ik wil dat er meer kennis komt bij leerkrachten over de meerbegaafde leerling en diens onderwijsbehoeften.
- Ik wil dat wij als team een eenduidige, doorgaande lijn ontwikkelen voor alle groepen met betrekking tot het inzetten van compacten voor rekenen.

⁴ Leerkrachten klaagden in de wandelgangen, in de koffiekamer, bij het rookportaal etc.

- Ik wil dat de criteria om in aanmerking te komen voor dit traject helder zijn voor alle betrokken: leerkrachten, leerlingen en IB-er.
- Ik wil dat het compacten op rekengebied leerlingen een kans geeft om te blijven ontwikkelen zodanig dat dit aansluit bij hun persoonlijke onderwijsbehoeftes.
- Ik wil dat leerkrachten meer en regelmatig in gesprek gaan met leerlingen zodanig dat ze de leerlingen mede verantwoordelijk maken voor hun persoonlijke ontwikkeling.
- Ik wil leerkrachten ondersteunen in hun dagelijkse organisatie en vragen die ze hebben om het compacten succesvol te laten worden.
- Uiteraard wil ik dat het compactingtraject op schoolniveau een positief effect heeft op de opbrengsten op rekengebied.

1.5 Wat is er bekend vanuit eerder onderzoek

In de literatuur is veel bekend en geschreven over meerbegaafdheid en de onderwijsbehoeftes die leerlingen hebben. Rondom compacten is de laatste jaren veel gepubliceerd. Hier wilde ik mijzelf in verdiepen en deze kennis wilde ik delen met mijn teamleden. Dit heb ik in hoofdstuk 2 verder uitgewerkt.

Op Het Rondeel werd compacten en verrijken inmiddels wel toegepast in de groepen 4 t/m 8 maar het aantal leerlingen wat hier gebruik van maakte bleef ver achter bij het aantal leerlingen wat hiervoor in aanmerking kwam (zie paragraaf 1.2).

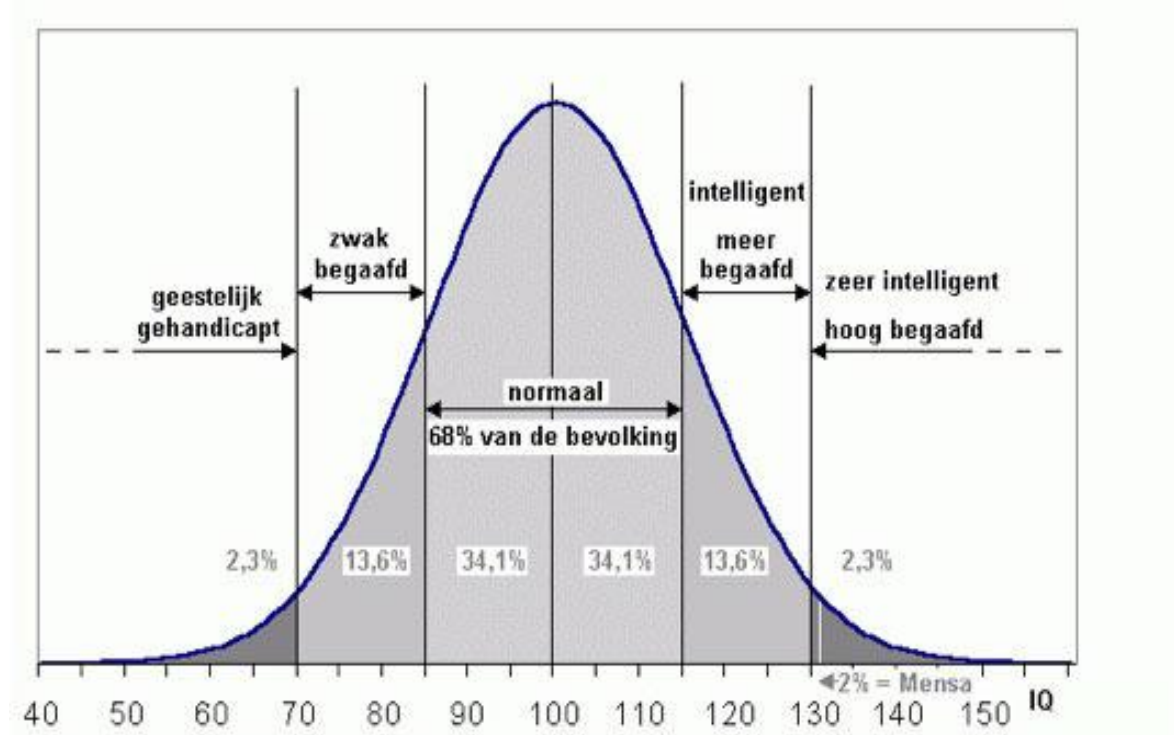
Op onze school was er weinig aandacht besteed aan scholing met betrekking tot de begeleiding van meer en hoogbegaafde leerlingen. Alle kennis die leerkrachten hadden kwam vanuit voorgaande scholing tijdens de pabo of cursussen die zij op eigen initiatief en persoonlijke interesse hadden gevolgd.

Hoofdstuk 2: Theoretische onderbouwing

Voor mijn onderzoek wilde ik een aantal zaken duidelijk krijgen. Wanneer spreek je van een hoogbegaafd kind, welke visies waren er rondom hoogbegaafdheid en welke visie sluit aan bij de visie van onze school. Daarnaast wilde ik weten wat compacten en verrijken precies inhield, welke competenties belangrijk waren voor leerkrachten om het compacten en verrijken optimaal vorm te kunnen geven. Tot slot wilde ik inzoomen op de onderwijsbehoeften van begaafde kinderen. Hiervoor heb ik een uitgebreide literatuurstudie gedaan.

2.1 Wanneer spreken we van (hoog)begaafdheid?

In mijn literatuurstudie kwam ik erachter dat begaafdheid niet eenvoudig was te definiëren, er waren verschillende visies c.q. definities voor begaafdheid. Het belangrijkste argument om iemand als meer of hoogbegaafd te classificeren was de hoge score die verbonden was aan een intelligentietest, zoals de WISC.

Figuur 1: Classificatie intelligentie-test WISC

In de bovenstaande figuur is te zien welke percentages gekoppeld zijn aan een bepaalde intelligentie. Kinderen die een score van 130 of hoger behalen in een intelligentietest, worden geclassificeerd als hoog begaafd of zeer intelligent. In mijn onderzoek richtte ik me voornamelijk op de groep kinderen die een intelligentie van 115 en hoger hadden. Dit betreft ongeveer 15% van de kinderen in het basisonderwijs. Deze kinderen komen bij ons op school in aanmerking voor een compactingtraject voor rekenen, conform de MT-criteria voor compacten. Daarnaast nemen we op onze school sinds 2009 de NSCCT⁵ af. De score van de NSCCT die in de groepen 4 en 6 wordt gemeten, geeft een indicatie van

⁵ Niet Schoolse Cognitieve Capaciteiten Test, Rijksuniversiteit Groningen; faculteit gedrags- en maatschappij wetenschappen, voor de groepen 4, 6 en 8 van de basisschool

de intelligentie. Op dit moment ligt de gemiddelde intelligentie op onze school rond de 90. Kinderen met een score van 115 of hoger vragen een andere begeleiding en sturing tijdens het onderwijsaanbod.

2.2 Verschillende modellen over begaafdheid

Vanaf de jaren zeventig is er binnen het hedendaags onderwijs steeds meer aandacht gekomen voor de knappe koppies⁶. Voorheen werd vaak gedacht dat deze kinderen er wel vanzelf zouden komen. Door de ontwikkelingen rondom passend onderwijs, het handelingsgericht werken en de verschillende visies en modellen van wetenschappers is het onderwijs zich steeds meer bewust geworden van de specifieke onderwijsbehoeften van deze leerlingen zoals het sneller aan de slag mogen, verrijking op specifieke cognitieve gebieden en feedback op de aanpak van een opdracht.

In mijn literatuurstudie heb ik 3 modellen bestudeerd (bijlage 1):

1. Het meerfactoren model van Renzulli en Mönks
2. Het DGMT model van Gagné
3. Het multifactoren model van Heller

Na bestudering van de bovenstaande modellen kon ik mezelf het meest vinden in de theorie van Gagné. Ik ben van mening dat een begaafd kind beschikt over een aantal aangeboren vaardigheden en talenten die, afhankelijk van zijn omgeving, tot ontwikkeling komen. Onze school is naast het gezin een zeer belangrijke omgevingsfactor. In de gezinnen waar kinderen van onze school vandaan komen, wordt het leren en ontwikkelen nauwelijks gestimuleerd. De leerkracht moet zich terdege bewust zijn dat hij de begaafdheid actief moet stimuleren.

2.3 Wat is compacten en verrijken?

Voor mijn onderzoek was het belangrijk dat ik de onderliggende theoretische onderbouwing van compacten en verrijken duidelijk kreeg, om helder te krijgen welke meerwaarde dit voor kinderen en leerkrachten kan bieden.

Bij compacten wordt een deel van de reguliere leerstof geschrapt. Hierbij worden de kerndoelen van het basisonderwijs niet uit het oog verloren (Drent, 2009). De overbodige herhalingsstof wordt overgeslagen. Daarnaast wordt tijdens de instructie en bij het evalueren van opdrachten een selectie gemaakt, die wordt afgestemd op de behoefte van de individuele leerling. Hierdoor zorgt de leerkracht dat de leerling mentaal niet afhaakt. De laatste jaren zijn er richtlijnen ontwikkeld om methodes te kunnen compacten. De SLO⁷ heeft in 2004 de eerste compactingsrichtlijnen⁸ uitgebracht op het gebied van rekenen. SLO stelt dat een leerling die in aanmerking komt om te compacten voorafgaand aan het actuele blok de toets maakt. De leerkracht signaleert na correctie welke onderdelen van het blok voor de individuele leerling belangrijk zijn om te volgen tijdens instructie en verwerking. Leerlingen die compacten krijgen zo een programma op maat. Als de leerstof compact wordt aangeboden, houdt een leerling tijd over om bezig te gaan met verrijkingsonderwijs. Verrijkingsonderwijs heeft als uitgangspunt de

⁶ D'hondt Carl & van Rossen Hilde ; Carl D'hondt, orthopedagoog, voorzitter van Bekina (Begaafde Kinderen en Adolescenten), Hilde van Rossum, psychologe, doceert aan de Katholieke Hogeschool Zuid-West Vlaanderen.

⁷ Stichting Leerplan Ontwikkeling

⁸ Deze zijn bekend als routeboekjes.

vaardigheid van het leren te koppelen aan kennisontwikkeling (Termeer, 2009). De doelen van verrijkingsonderwijs moeten leiden tot:

1. Een toenemend analytisch en probleemoplossend vermogen.
2. Het ontwikkelen van interesses.
3. Het stimuleren van originaliteit, initiatief en zelfstandigheid (Hill, 1991)

Bij verrijken kan onderscheid gemaakt worden in verdiepen en verbreden. Verdiepen houdt in dat geleerde vaardigheden binnen hetzelfde vakgebied liggen (Van Gerven, 2002). Bij verbreden wordt leerstof aangeboden, die buiten het bestaande curriculum ligt. Het aansluiten bij de interesses van een begaafde leerling is belangrijk binnen de verrijking (Reis en Renzulli, 2005).

2.4 Competenties leerkrachten voor (hoog)begaafde leerlingen

De SBL⁹ heeft een aantal kerncompetenties vastgelegd voor alle leerkrachten. Deze competenties worden onderverdeeld in zeven gebieden:

- Interpersoonlijk competent
- Pedagogisch competent
- Didactisch competent
- Organisatorisch competent
- Competent in samenwerking met collega's
- Competent in samenwerking met de omgeving
- Competent in kennis en reflectie

Bij het begeleiden van begaafde kinderen zijn de interpersoonlijke en de didactische competenties vooral belangrijk. Door deze kennis werd het voor mij duidelijk dat het voor begaafde leerlingen erg belangrijk is dat leerkrachten juist op deze twee competenties bekwaam zijn. Dat zorgt er immers voor dat zij het juiste onderwijsaanbod op maat kunnen maken, waardoor de leerlingen niet mentaal afhaken en hun talenten optimaal gestimuleerd worden. Daarnaast vraagt de begeleiding van begaafde kinderen een andere houding van een leerkracht:

- de leerkracht vervult meer een coachende rol. Freeman (1998) heeft aangetoond dat een leerkracht het leerproces bewust kan stimuleren.
- door het stellen van open vragen wordt een beroep gedaan op het creatieve denkvermogen.
- door de juiste eisen te stellen wordt de motivatie geprikkeld.
- een begaafde leerling moet op weg geholpen worden bij het zoeken naar de informatiebronnen die aansluiten op het individuele leerproces (Carl'd Hondt en Hilde van Rossum, 2009).

Begaafde leerlingen dienen op een hoog verbaal niveau aangesproken te worden. Daarnaast dienen er probleemoplossende strategieën te worden aangeboden, zodat zij deze ook in andere situaties kunnen toepassen¹⁰.

Binnen steeds meer scholen zie je naast de groepsleerkracht een specialist begaafdheid, die specifiek getraind is om begaafde leerlingen op de juiste wijze te coachen. Begaafde leerlingen worden dan gericht begeleid in of gedeeltelijk buiten de klas (in een

⁹ SBL= Stichting Beroepskwaliteit Leraren en ander onderwijzend personeel, vastgesteld in de Eerste en Tweede kamer in 2006.

¹⁰ Van Gerven E, Hoogenberg-Engbers I; Begaafd begeleiden, Van Gorcum, 2011, Assen

groep met ontwikkelingsgelijken). De specialist kan een positieve invloed hebben op de ontwikkeling van leerlingen door gerichte interventies te plegen op de volgende pijlers van het leerproces (Gagné, 2010):

- Interventies gericht op activiteiten die ontplooid kunnen worden.
- Interventies die voor de voortgang van het proces plaatsvinden.
- Interventies die gericht zijn op investeringen in het persoonlijk ontwikkelproces van de leerling.

In de competentiematrix voor de Specialist Begaafdheid zijn de competenties helder in kaart gebracht, zie bijlage 10 (Hoogenberg-Engbers, Van Gerven, 2011).

2.5 Specifieke onderwijsbehoeften van (hoog)begaafde kinderen

Van Gerven¹¹ heeft een aantal gedragingen en leereigenschappen van hoogbegaafde kinderen geïdentificeerd, waarvan je er per kind een aantal kunt vaststellen (bijlage 2). Aan de basis van het werken met onderwijsbehoeften staat het accepteren van het feit dat kinderen verschillen. Alle kinderen willen gezien en erkend worden. Begaafde kinderen kunnen in tegenstelling tot 'gewone' kinderen heel goed aangeven wat hun behoeften zijn en waar ze in uitblinken. In het onderwijs is het lang zo geweest (en helaas nog vaak) dat er voor de kinderen bepaald werd, wat het beste voor ze is. Willen wij binnen het passend onderwijs het beste uit elk kind halen, dan moeten wij ze zelf aan het woord laten.

Onderwijsbehoeften spelen hierbij een belangrijke rol. Onderwijsbehoeften formuleer je door aan te geven wat een kind nodig heeft om een bepaald doel te bereiken (De Lange, 2006). Onderwijsbehoeften richten zich op leerdoelen van specifieke vak- en vormingsgebieden, op sociaal-emotionele en werkhoudingsaspecten. Deze bieden aanknopingspunten voor de pedagogisch en didactisch aanpak van de leerkracht.

Begaafde kinderen hebben de volgende specifieke onderwijsbehoeften:

- een instructie die verkort is; doelen, kernpunten en oplossingsstrategieën kort bespreken waarna de leerling aan het werk kan.
- opdrachten die boven hun niveau liggen zodat zij voldoende uitdaging krijgen
- (leer)activiteiten die hen uitdagen zoals uitbreiding met plustaken en verdiepingsopdrachten en ruimte bieden voor eigen keuze en inbreng.
- structureel feedback waarbij inzet/inspanning worden besproken.
- groepsgenoten met wie ze samenwerkend kunnen leren, die accepteren dat zij anders leren.
- een leraar die let op de taakbeleving en deze voorafgaand, tijdens en na de taak met hen bespreekt, die situaties creëert waarin de sterke kanten van leerlingen naar voren komen, die hen complimenteert met hun inzet.
- een leeromgeving die gestructureerd is maar daarnaast inspirerend en uitdagend.

Tijdens het bezoek aan het onderwijsadviescentrum MHR¹² ontdekte ik, dat men daar een praktische gids¹³ heeft ontwikkeld waarin de duurzame begeleiding van begaafde leerlingen helder werd beschreven.

¹¹ Gervan van Eleonoor; *Handboek Hoogbegaafdheid hoofdstuk 1 blz 18-19*, van Gorcum, 2011, Assen.

¹² MHR is onderwijsadviescentrum wat in België en Zuid - en Noord-Holland veelal ondersteuning geeft aan scholen die hulp inroepen rondom de begeleiding van begaafde leerlingen.

De term begaafd was na deze theoretische studie helder. Het werd duidelijk dat de invloed van de omgeving tijdens het leerproces significant is, zeker bij de populatie kinderen van Het Rondeel. Begaafde leerlingen die op Het Rondeel onderwijs krijgen, worden vanuit thuis nauwelijks gestimuleerd tot verdere ontwikkeling. Voor het team van Het Rondeel ligt hier een grote verantwoordelijkheid én uitdaging. In het volgende hoofdstuk ben ik nader ingegaan op de onderzoeksinstrumenten en -methoden die ik tijdens mijn onderzoek heb ingezet.

¹³ Kort Harry & van Dijk Greetje; *Dol-fijn excellent waar praktijk en theorie samengaan*, MHR 2012, Gouda.

Hoofdstuk 3: Onderzoeksmethodologie

3.1 De onderzoeksvraag in relatie tot de onderzoekscontext

Zoals in paragraaf 1.2 is beschreven zijn we in 2009 gestart met compacten in de bovenbouw en is door het MT besloten om in het schooljaar 2011-2012 compacten in te voeren binnen de groepen 3 t/m 8. Naast de invoering van het compacten is in het schooljaar 2011-2012 tevens besloten om het werken met groepsplannen en het didactische model van IGDI¹⁴ schoolbreed in te zetten. De IB-ers merkten in gesprekken dat leerkrachten o.a. tegen veel praktische zaken aanliepen maar ook kritische vragen of opmerkingen hadden over deze MT besluiten. Dit was mede aanleiding voor mijn onderzoek. Ik wilde onderzoeken welke rol ik als IB-er hierin kon spelen.

3.2 De onderzoeksstrategie

In de aanloop naar mijn onderzoek heb ik in december 2011 een eerste inventarisatie gemaakt van de wijze waarop het compacten werd vormgegeven. Ik ben op zoek gegaan naar een meetinstrument. Mijn onderzoek was een programma evaluatie¹⁵: Nu het compacten en verrijken op Het Rondeel was ingezet, wilde ik in mijn onderzoek achterhalen waar de beperkingen zaten en waar de kansen lagen voor verbetering. Ik wilde zicht krijgen op wat leerkrachten al goed vonden lopen en wat leerkrachten nog wenselijk vonden voor de toekomst. Welke vaardigheden hadden leerkrachten nodig om begaafde leerlingen te begeleiden. Hiervoor heb ik een theoretische studie gedaan, maar ik wilde ook vanuit de praktijk informatie krijgen. Door gerichte observaties wilde ik meer zicht krijgen op de effectiviteit van het programma. Uit alle gegevens die ik verzamelde tijdens mijn onderzoek wilde ik tot een plan komen voor verbetering van het compactingtraject en inzoomen op de rol die ik als IB-er daarin kon vervullen.

3.3 De onderzoeksmethoden en instrumenten

Tijdens mijn zoektocht en theoretische studie kwam ik in contact met Greetje van Dijk, zij is een erkend hoogbegaafdheidsspecialist die werkzaam is bij MHR. Zij maakte mij attent op een meetinstrument, een QuickScan die speciaal door MHR was ontwikkeld om scholen meer inzicht te geven in wat goed liep en wat wenselijk was. Deze QuickScan werd vaak als nulmeting ingezet om helder te krijgen wat teams vonden rondom begaafdheid en waar men met elkaar heen wilde¹⁶. Ik heb besloten om deze QuickScan in te zetten als eerste meetinstrument. De QuickScan bestaat uit 40 vragen (bijlage 3) op 4 gebieden te weten; schoolorganisatie, identificatie, klassenorganisatie en zorg. Dit instrument liet ik door alle teamleden met onderwijstaken invullen. Op het Rondeel zijn 18 leerkrachten werkzaam, 2 RT-ers, 2 IB-ers, een zorgcoördinator, een sociaal emotionele (SEO) coördinator en een directeur. Van de 25 teamleden heb ik van 21 de QuickScans retour gekregen, dat = 84%.

¹⁴ IGDI = interactief gedifferentieerd directe instructiemodel; binnen dit model wordt er bewust gebruik gemaakt van het differentiëren op 3 niveaus. Het team van Het Rondeel heeft afgelopen schooljaar een scholing gehad door Giralis en is actief aan de slag om lessen via dit model vorm te geven.

¹⁵ Programma evaluatie is een onderzoeksvorm die zich richt op het beoordelen van de kwaliteit van lopende projecten of programma's binnen een instelling of school (Harinck 2003, blz. 63)

¹⁶ Visie rondom begaafdheid ontwikkelen en beleid staat hier ook in centraal, dit aspect laat ik bewust buiten mijn onderzoek, het loopt uiteraard parallel aan mijn onderzoekstraject.

Op het Rondeel zijn 12 groepen. Ik heb in de groepen 4 t/m 8 observaties uitgevoerd tijdens de rekenlessen. Ik deed dit met een kijkwijzer. De groepen 3¹⁷ liet ik bewust buiten mijn observaties. De kijkwijzer (bijlage 4) zoomde in op planning, instructie, verwerking, begeleiding en evaluatie. Ik observeerde in 7 groepen. Per groep voerde ik minimaal 1 observatie uit met een kort nagesprek met de leerkracht. Vanuit deze gesprekken wilde ik inzicht krijgen op de knelpunten die leerkrachten ervoeren en de kansen die zij zagen voor de toekomst.

Op het Rondeel zitten 198 leerlingen. Ik ben met een klein aantal leerlingen in gesprek gegaan. De leerlingen uit de groepen 7 & 8 werkten al langer met het programma compacten en verrijken, vandaar dat ik zeer benieuwd was naar deze interviews. Bij deze gesprekken maakte ik gebruik van vooraf opgestelde vragenlijst (bijlage 5).

3.4 Ethiek

Bij het uitvoeren van dit onderzoek werd rekening gehouden met ethiek. Namen van leerlingen zijn niet in de verslaglegging genoemd. Aan de ouders van de leerlingen, die meegewerkt hebben, was schriftelijk om toestemming gevraagd. In de brief naar ouders (bijlage 6) werd duidelijk het doel van het onderzoek aangegeven. Bij de QuickScan was aan leerkrachten gevraagd zo veel mogelijk respons te geven. De resultaten van de QuickScan zijn anoniem verwerkt.

3.5 Validiteit en betrouwbaarheid

Om ervoor te zorgen dat mijn onderzoek valide en betrouwbaar was, heb ik gebruik gemaakt van verschillende instrumenten.

De QuickScan was al jaren geleden speciaal door MHR ontwikkeld en ingezet bij diverse scholen in Noord-, Zuid Holland en België. De QuickScan wordt naast nulmeting ook vaak gebruikt als middel om de ambities voor volgende jaren vast te stellen. In de praktijk is de QuickScan dus veelvuldig ingezet¹⁸, helaas waren er bij MHR geen nadere gegevens bekend over de validiteit en betrouwbaarheid.

De QuickScan was afgenomen onder de 25 teamleden en werd ingevuld door 21 teamleden. Deze respons van ruim 84% was erg goed waardoor de onderzoeksresultaten representatief zijn.

De observaties van rekenlessen werden gedaan middels een kijkwijzer. Deze gaven een betrouwbaar beeld hoe het compacten en verrijken werd aangeboden op Het Rondeel. De kijkwijzer heb ik zelf gemaakt met behulp van de kijkwijzer effectief onderwijsgedrag uit Handelingsgericht werken: een handreiking voor de interne begeleider¹⁹. Ik heb de kijkwijzer samen met een collega doorgesproken en verder toegespitst op de informatie die voor onze school belangrijk was. Om de betrouwbaarheid te vergroten ben ik na iedere observatie kort met leerkrachten in gesprek gegaan.

¹⁷ Tijdens de inventarisatie in December 2011 werd duidelijk dat in de groepen 3 nog niet gewerkt werd middels compacten en verrijken. Wel wordt verwacht dat vanaf april enkele leerlingen deze stap zullen gaan maken. Dit is te laat om in mijn onderzoek te verwerken.

¹⁸ Bron: Greetje van Dijk, hoogbegaafdheidsspecialist MHR

¹⁹ Palmeijer Noëlle & Beukering Tanja (2008) Handelingsgericht werken; een handreiking voor de interne begeleider, samen met leraar, ouders en kind aan de slag, Uitgeverij Acco 2008, Leuven België

De interviews zijn met 9 leerlingen gehouden. De kinderen kwamen uit 5 verschillende klassen. Voordat ik de interviews heb afgenomen, heb ik me verdiept in het gesprekken voeren met kinderen middels het lezen van 2 boeken²⁰. Ik ben te rade gegaan bij een aantal collega studenten om goede vragen te formuleren met een zo open mogelijk karakter zodat ik ook de gewenste informatie naar boven zou halen. Daarnaast heb ik tips en adviezen gevraagd aan Greetje van Dijk. Door deze voorbereiding vergrootte ik de betrouwbaarheid en de validiteit van de interviews.

Alle stukken die in de verslaglegging naar voren kwamen zijn door critical friends²¹ gelezen, van commentaar voorzien en indien nodig aangepast.

3.6 Triangulatie

Door verschillende soorten onderzoeksmethoden in te zetten werd er voldaan aan triangulatie (Rekers en Harink 2004). De betrouwbaarheid van het onderzoek werd op deze manier vergroot.

Met betrekking tot mijn deelvragen zette ik verschillende instrumenten in. Voor de eerste deelvraag over wat leerkrachten nodig hadden, zette ik 3 instrumenten in de QuickScan, de observaties en de hieraan gekoppelde nagesprekken.

Voor de tweede deelvraag over wat leerlingen nodig hebben, zette ik de observaties en de interviews in. Uit de literatuur heb ik de specifieke onderwijsbehoeften van begaafde leerlingen achterhaald. Deze kennis was een basis voor de vragen die ik heb opgesteld voor de interviews.

3.7 Tijdspad

Voor dit onderzoek heb ik een planning gemaakt met de activiteiten die ik heb uitgevoerd. Deze activiteiten heb ik in een tijdspad gezet (bijlage 7). De planning bleek een goed hulpmiddel om alle activiteiten op tijd uit te voeren.

²⁰ D'hondt Carl & van Rossum Hilde (2010); *Hoogbegaafde kinderen opvoeden, een praktische gids voor de social emotionele begeleiding van hoogbegaafde kinderen en jongeren, hoofdstuk 1, uitgeverij Garant antwerpen-apeldoorn.*

Delfors Martine F (15de druk 2010) *Luister je wel naar mij?, hoofdstuk 4 de gesprekstechnieken: openlijk doorvragen, uitgeverij SWP Amsterdam.*

²¹ Binnen de studentengroep heeft iedereen een critical friend, daarnaast heb ik twee andere critical friends die stukken lezen en van feedback voorzien.

Hoofdstuk 4: Dataverwerking

4.1 Uitwerking van de QuickScan

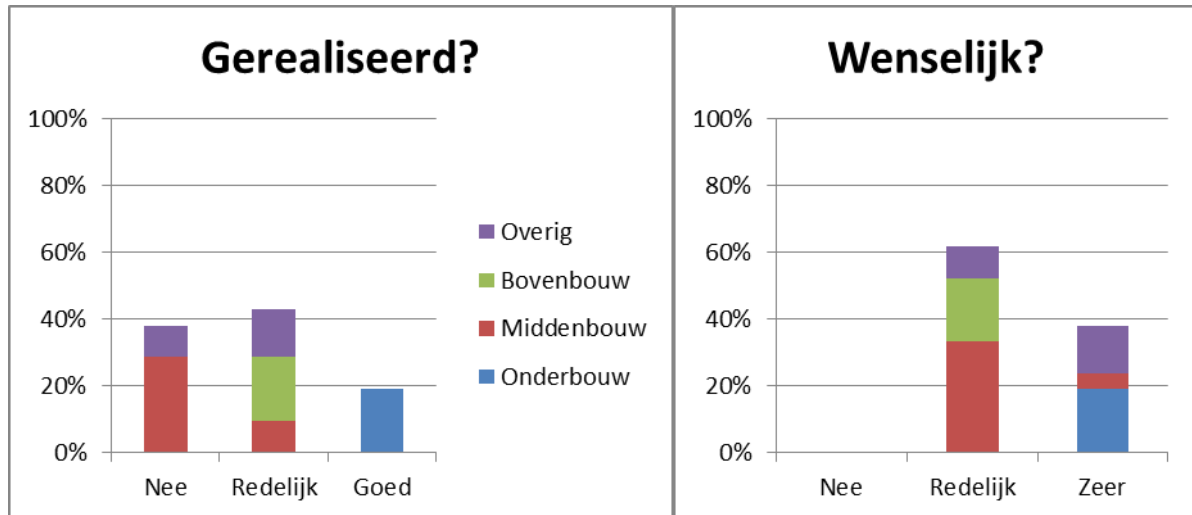
Voor de uitwerking van mijn onderzoek heb ik een keuze gemaakt uit de 40 vragen van de QuickScan. In deze uitwerking heb ik de vragen weergegeven die het meest relevant waren voor mijn onderzoeksvragen. Vanuit mijn literatuurstudie was helder geworden dat insteken op een zo jong mogelijke leeftijd van groot belang was. Vandaar dat ik de vragen van de QuickScan die expliciet op kleuters c.q. ontwikkelingsvoorsprong waren gericht in mijn analyse meenam (vraag 1 en 2). Verder analyseerde ik de vragen die mij informatie gaven rondom klassenmanagement, de aanpak en visie van het compacten en verrijken en de 'zorg' voor begaafde kinderen.

Alle vragen werden 2x gescoord: één keer om de status te peilen en één keer om de wenselijkheid te peilen. Bij iedere vraag werd met een 3 puntschaal gescoord (Nee, Redelijk, Goed/zeer). Onder iedere vraag zijn daarom 2 grafieken uitgewerkt: één met de titel "Gerealiseerd" en één met de titel "Wenselijk". De scores zijn ingevoerd per bouw en een groep niet bouwgebonden medewerkers: OB-MB-BB-OV²². In de verticale as lees je de percentages af. In de horizontale as lees je de 3 puntschaal af.

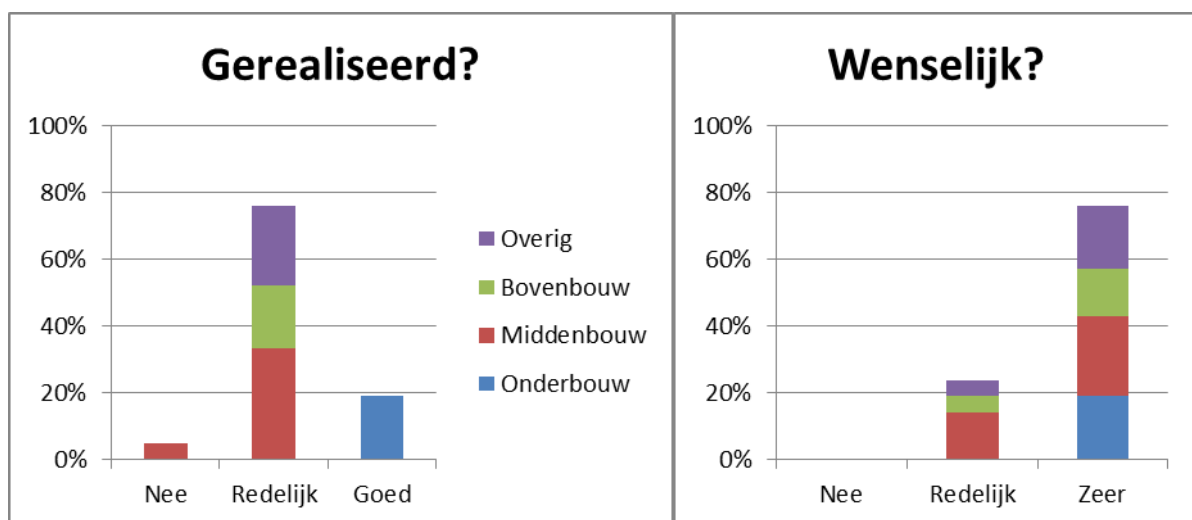
In totaal hadden 21 mensen de lijsten ingevuld en geretourneerd, dat was ruim 84% van het team van Het Rondeel. Hierdoor kon ik concluderen dat de uitkomsten betrouwbaar waren voor de beleving en het draagvlak voor de uit te zetten acties.

²² OB onderbouw- MB middenbouw- BB-bovenbouw en OV- overig te weten IB/RT/zorgcoördinator.

1. Jongste kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong worden gedurende het eerste half jaar dat ze op school zijn, extra geobserveerd op een aantal voor de doelgroep relevante aandachtspunten.

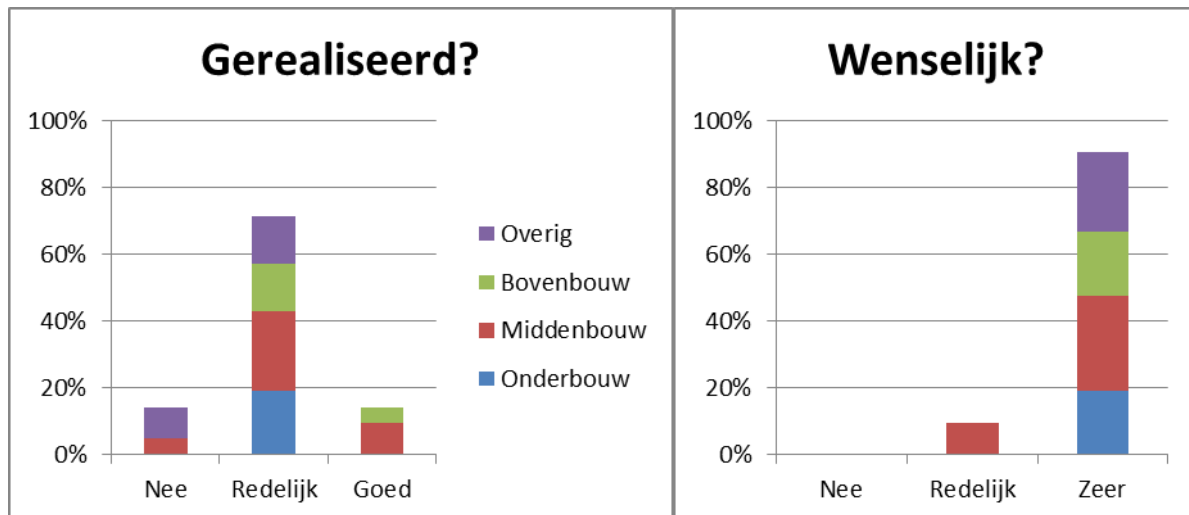

- Extra observaties voor de jongste kleuters wordt door de onderbouw als zeer wenselijk gezien en ook reeds uitgevoerd.
 - Overige bouwen vinden dit ook wenselijk maar zijn niet op hoogte dat dit reeds plaatsvindt of beoordelen de wijze waarop dit gebeurt als onvoldoende.
2. Voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong worden er voldoende uitdagende speel-leeractiviteiten aangeboden. Bij een duidelijke cognitieve voorsprong mogen zij ook werken aan activiteiten die als regel in groep 3 aan de orde komen(lezen/rekenen).

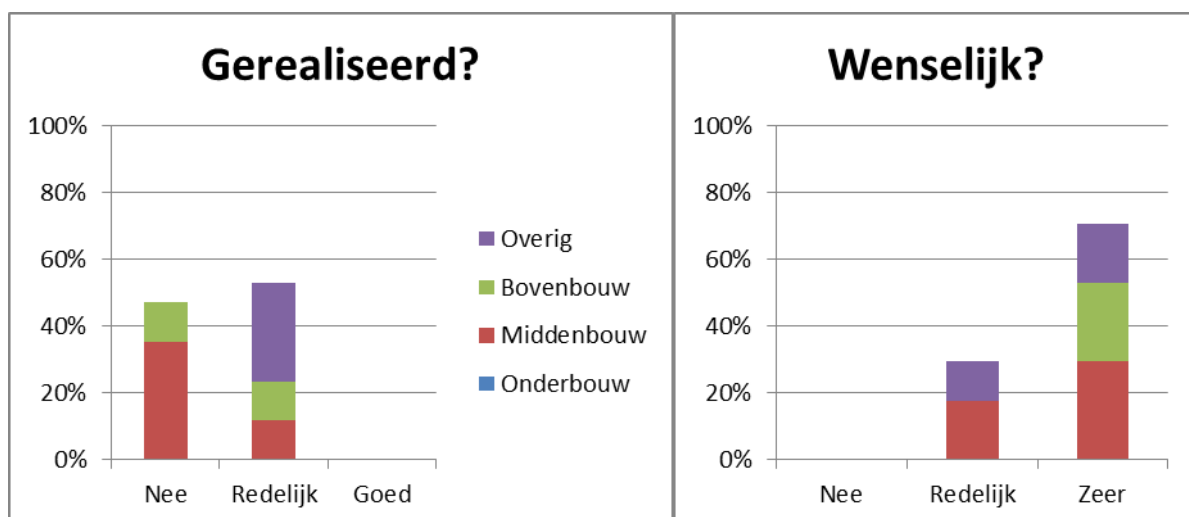

- Het aanbieden van voldoende uitdagende speel-leeractiviteiten aan kleuters met een cognitieve voorsprong is zeer wenselijk.
- De onderbouw beoordeelt dat dit reeds goed gaat, de overige bouwen beoordelen dit als redelijk.

3. Compacten; de reguliere leerstof binnen een leerjaar wordt verkort. Door (eind)toetsen vooraf te geven wordt beoordeeld welke stof beheerst wordt.

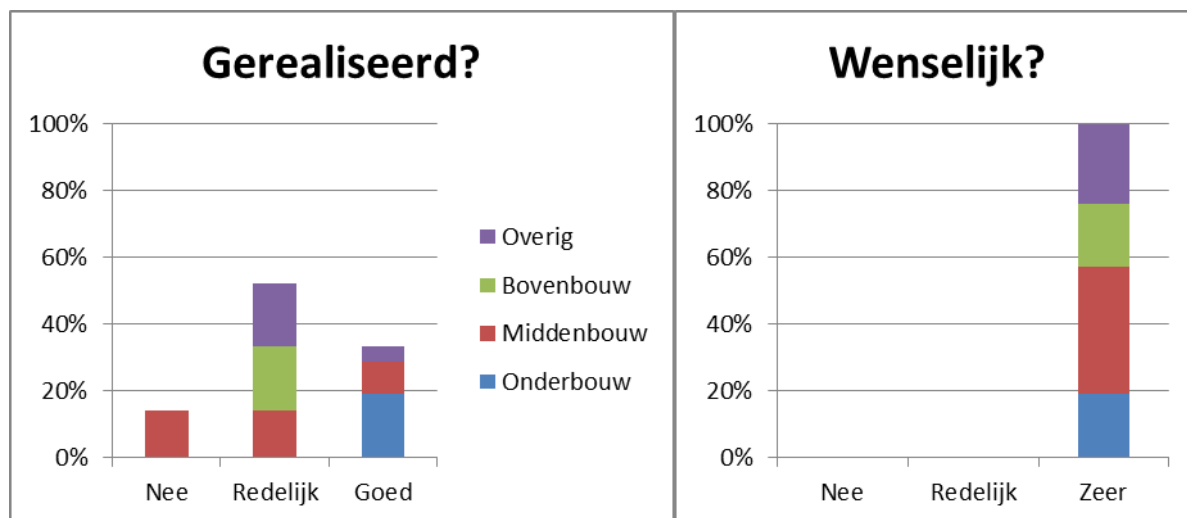

- Het vooraf toetsen van de reguliere lesstof wordt als zeer wenselijk ervaren binnen de hele school.
 - In de realisatie hiervan is nog verbetering mogelijk binnen de hele school.
4. Verrijking als verbreding groep 3-8; de school biedt de leerlingen de mogelijkheid te werken aan onderwerpen die geen onderdeel uitmaken van het reguliere programma.

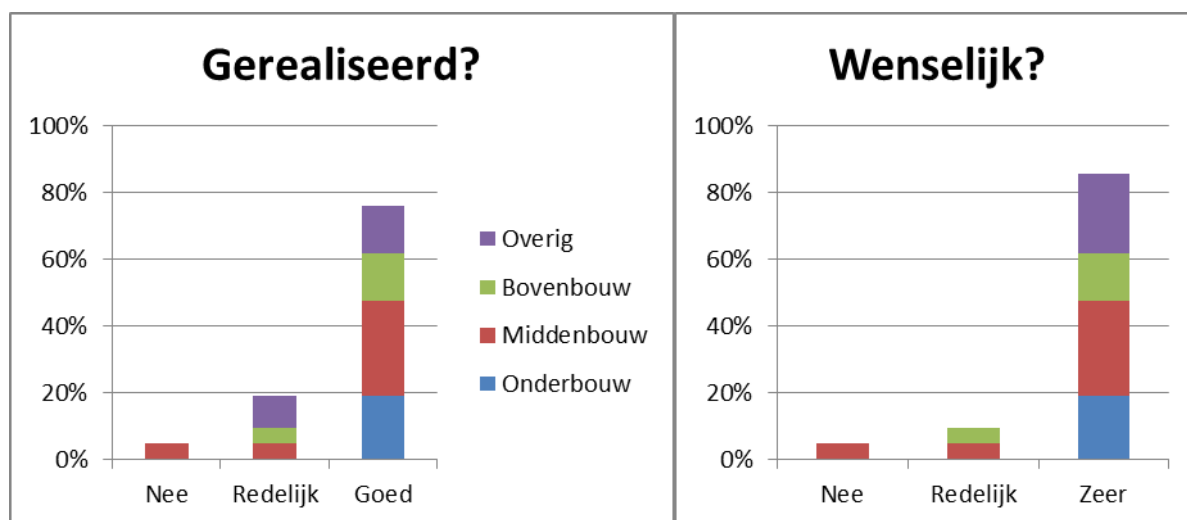

- De onderbouw is vergeten deze vraag te scoren!
- Verrijking die géén onderdeel uitmaakt van het regulier programma wordt door de bovenbouw als zeer wenselijk ervaren.
- Binnen alle bouwen vindt men dat dit nog niet goed gerealiseerd is.

5. Verrijking als verdieping groep 3 t/m 8; er is voldoende verdiepingsstof voor handen waaraan leerlingen uit de doelgroep langere tijd aaneengesloten kunnen werken.

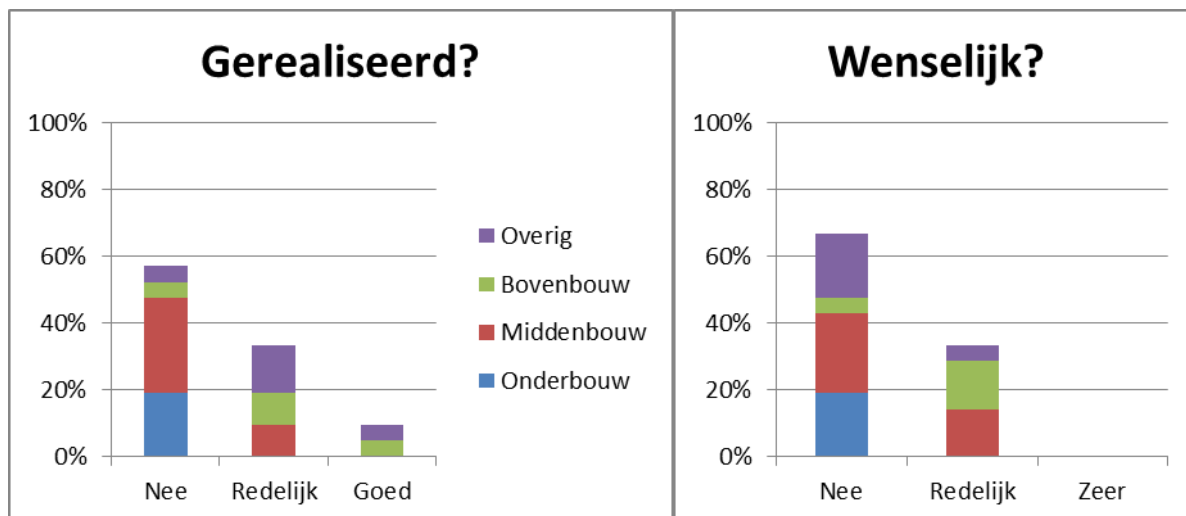

- Het is voor alle bouwen zeer wenselijk dat er voldoende verdiepingsstof voor handen is voor leerlingen.
 - Voor leerlingen van de midden- en bovenbouw is er nog niet voldoende verdiepingsstof aanwezig.
6. Halfjaarlijks worden evaluatiegegevens uit ons LVS besproken door IB en leerkrachten, waarna - zo nodig - passende maatregelen genomen worden voor leerlingen uit de doelgroep.

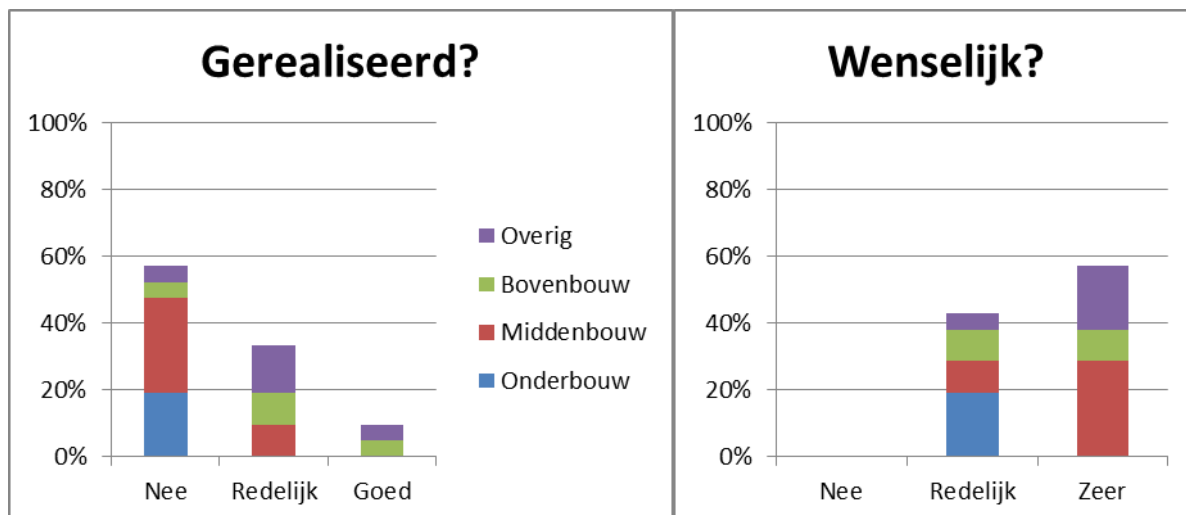
- Het structureel volgen van de ontwikkeling van begaafde leerlingen wordt over het algemeen binnen alle bouwen als wenselijk ervaren.
- Op dit punt hebben we al redelijk veel gerealiseerd, door de niet bouwgebonden medewerkers worden echter nog verbeterkansen gezien voor de begeleiding van begaafde leerlingen.

7. Coöperatief leren; leerlingen uit de doelgroep worden regelmatig in de gelegenheid gesteld om gezamenlijk aan verrijkingsactiviteiten te werken en onderling ervaringen uit te wisselen.

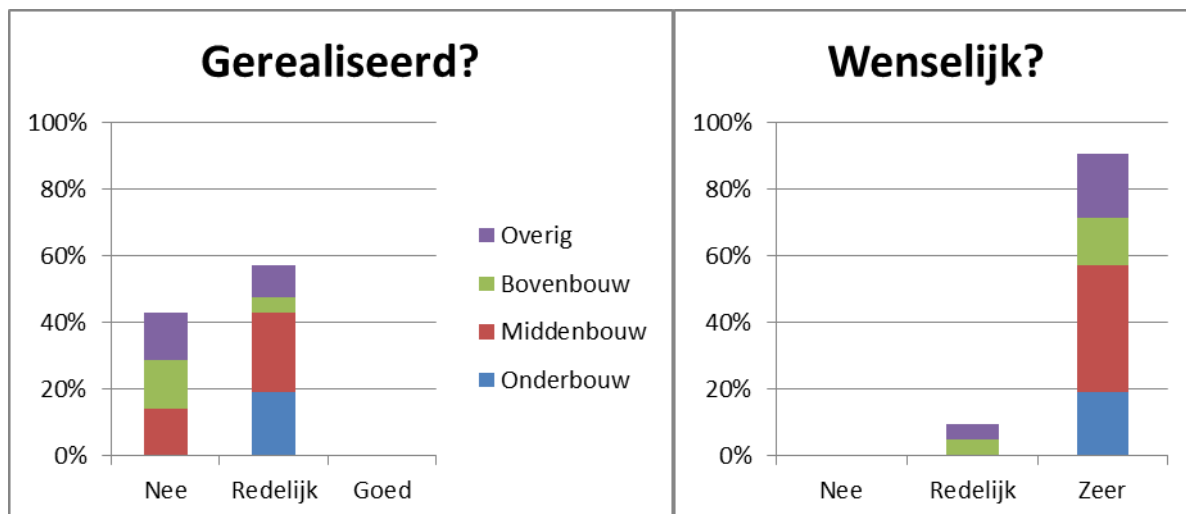
- Het inzetten van coöperatief leren heeft momenteel weinig prioriteit binnen school.
- Binnen de midden- en bovenbouw worden begaafde leerlingen al redelijk in de gelegenheid gesteld om gezamenlijk aan verrijkingsactiviteiten te werken.

8. Er zijn voldoende mogelijkheden voor leerlingen uit de doelgroep om op een aan hun mogelijkheden aangepaste wijze gebruik te maken van ICT. Denk aan beschikbare apparatuur, geschikte software.

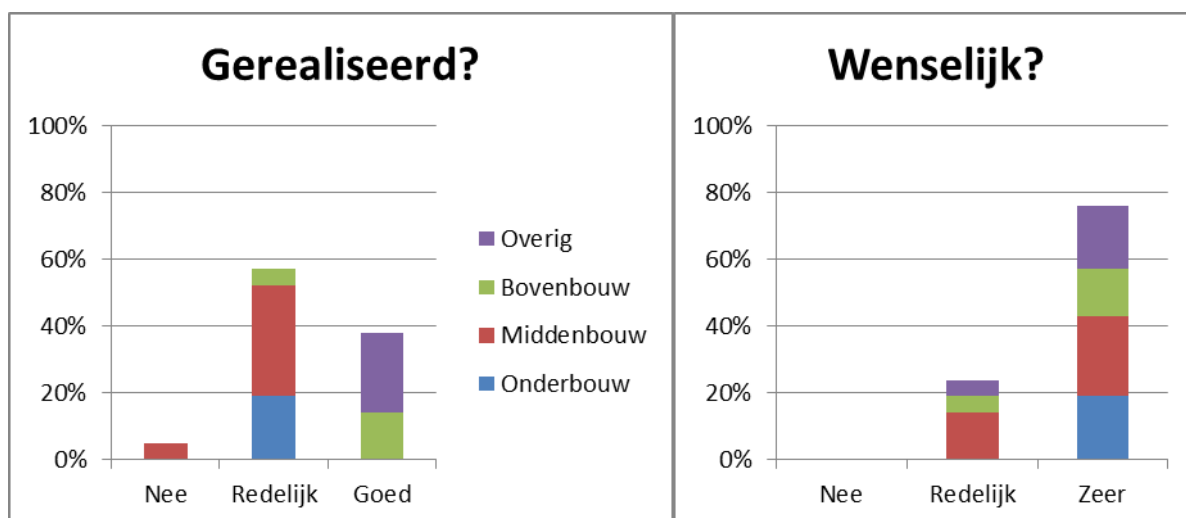
- Leren via ICT voor leerlingen op een aan hun mogelijke aangepaste wijze wordt redelijk tot zeer wenselijk ervaren door alle bouwen.
- Met name in de onder- en middenbouw is op dit punt nog niet veel gerealiseerd.

9. Begaafde leerlingen vergen een benadering waarin ruimte voor hun intrinsieke motivatie om te ontdekken en te leren centraal staat. Moeilijkere leerstof is niet het enige antwoord. Het schoolteam kent, herkent, en erkent deze attitude en kan er adequaat op inspelen; de leerling als gesprekspartner.

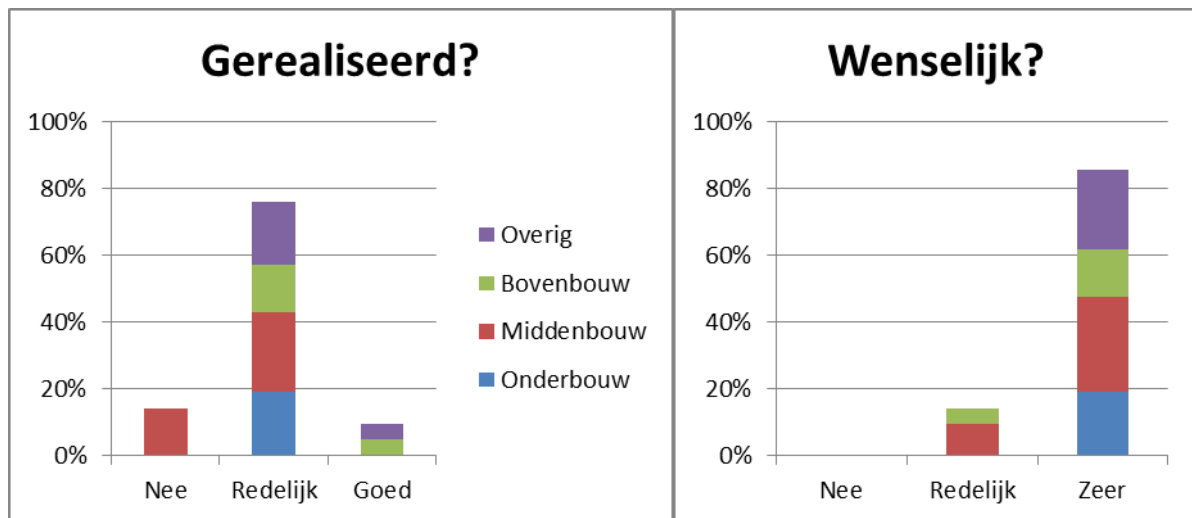
- Het in gesprek gaan met het begaafde kind wordt door alle betrokkenen als zeer wenselijk ervaren.
- Binnen OB, MB en OV ziet men nog volop kansen die erg positief zijn voor de begeleiding van begaafde kinderen op Het Rondeel.

10. Sociaal-emotionele problemen komen bij leerlingen uit de doelgroep niet vaker voor dan bij andere leerlingen. Wel vragen ze een speciale benadering. De school beschikt over voldoende kennis en vaardigheden op dit punt.

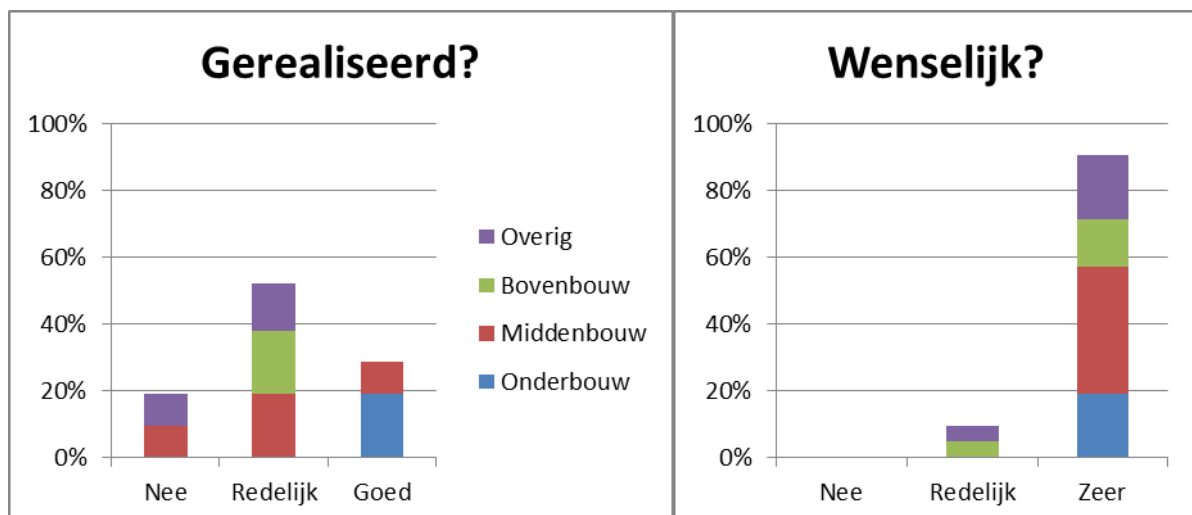

- Het gericht begeleiden van begaafde kinderen op sociaal emotioneel gebied is zeker wenselijk en wordt in de midden- en onderbouw nog niet goed gerealiseerd.

11. Onderpresteren; niet alle leerlingen uit de doelgroep doen het goed op school. Ze hebben niet geleerd zich in te spannen, zijn gedemotiveerd, willen niet opvallen etc. De school beschikt over voldoende kennis en vaardigheden om hier gericht op in te spelen.

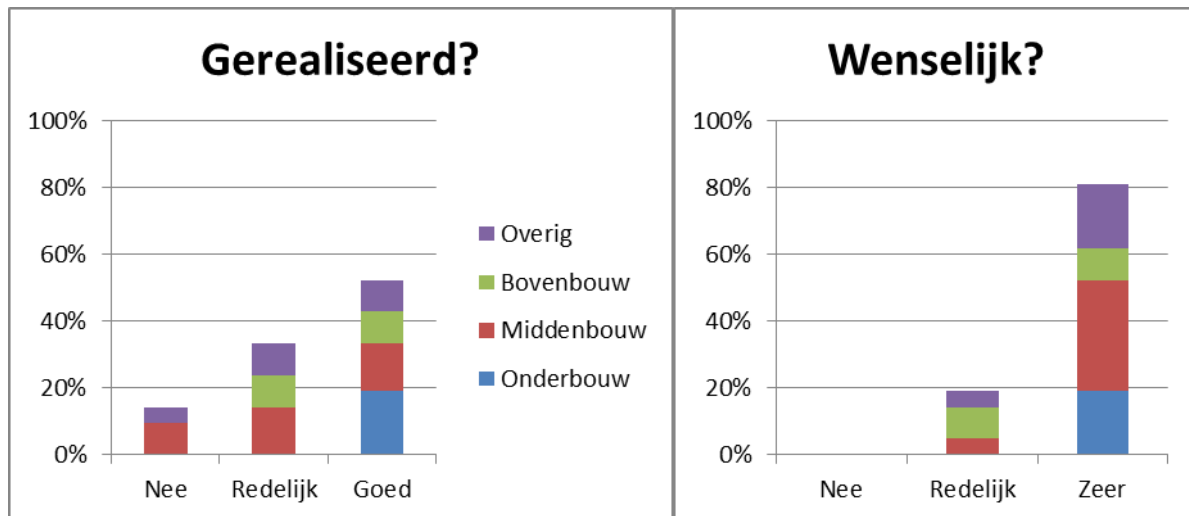

- De school wil ontwikkelen in kennis en vaardigheden t.a.v. het aanpakken van onderpresteren en andere specifieke problemen van begaafde kinderen.
12. Hoewel begaafde en intelligente leerlingen veel zelfstandig kunnen, blijven terugkoppeling, beoordeling en waardering ook voor hen van groot belang, waarbij in voor-, tussen- en nagesprekken vooral structurering wordt geboden.

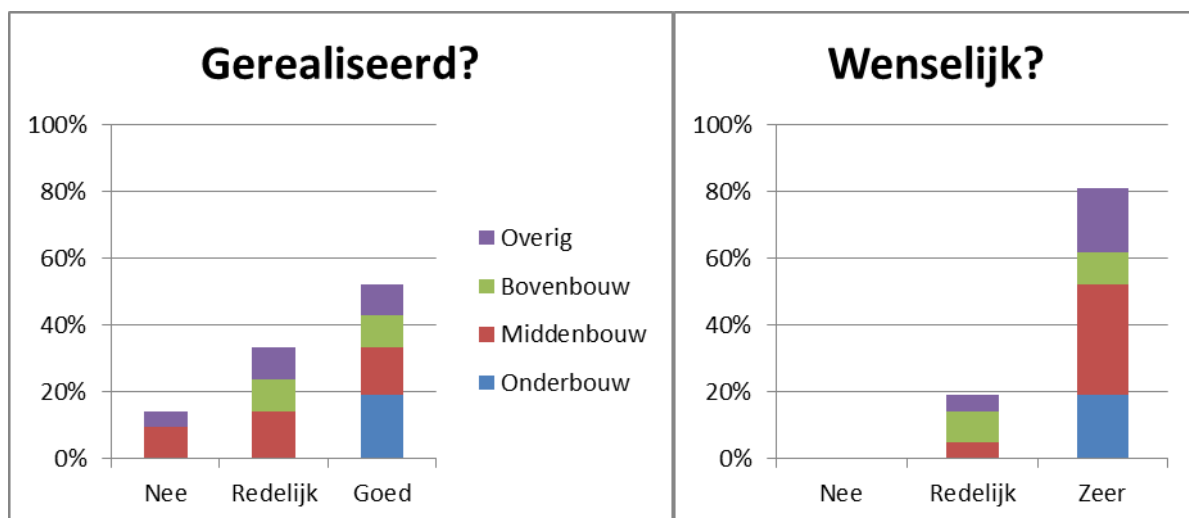
- Structureel begeleiden, terugkoppelen van aanpak en resultaat worden als wenselijk ervaren.
- De onderbouw heeft dit al goed gerealiseerd in hun begeleiding aan kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong.

13. In geval van disfunctionerende leerlingen uit de doelgroep, wordt onder eindverantwoordelijkheid van de IB-er een handelingsplan opgesteld in nauw overleg met de betreffende leerlingen en hun ouders.

- Het opstellen van handelingsplannen bij disfunctioneren wordt zeer belangrijk ervaren en gebeurt redelijk tot goed. .
- De onderbouw waardeert hun visie en realisatie op dit gebied als goed.

14. Leerlingen uit de doelgroep worden nadrukkelijk ook beoordeeld op hun prestaties en inzet bij verrijkingsactiviteiten.

- Het verrijkingswerk serieus nemen wordt als zeer wenselijk ervaren binnen een groot deel van het team.
- De onderbouw beoordeelt de realisatie van hun inspanningen op dit specifieke terrein als goed.

4.2 De observaties in de groepen

In maart en april 2012 heb ik alle groepen 4 t/m 8 bezocht tijdens een rekenles²³. De observaties heb ik middels een kijkwijzer uitgevoerd. Ik heb in totaal 7 observaties uitgevoerd; twee in de groepen 4 en 5 en één in de groepen 6, 7 en 8. Dit geeft mij informatie over de wijze waarop momenteel het rekenonderwijs aan de compacters wordt vormgegeven. Met deze observaties wil ik inzicht krijgen in de wijze waarop compacting wordt aangeboden en waar de kansen liggen voor verbetering van het compacting programma. Mijn observaties met de kijkwijzer heb ik met iedere leerkracht kort nabesproken waardoor ik de betrouwbaarheid van mijn observaties heb vergroot. In de uitwerking heb ik observaties zo objectief mogelijk beschreven. Tijdens mijn observaties was ik gericht op een zestal aspecten waarvan ik hieronder de belangrijkste bevindingen weergeef. In bijlage 8 zijn de observaties in een matrix uitgewerkt.

1. Planning

In 2 van de 7 geobserveerde groepen hebben leerkrachten de compacters goed in beeld en wordt de lesstof via het routeboekje en de weekplanner op maat aangepast. De leerling kan hier zelfstandig mee aan de slag. In de overige groepen werken de leerlingen met het standaard routeboekje en wordt het verrijkingswerk iedere dag door de leerkracht mondeling aangeboden.

2. Instructie aan begaafde kinderen

In 2 van de 7 geobserveerde groepen worden tijdens de instructie moeilijke opdrachten aangeboden om de compacters actief en betrokken te houden. In de overige groepen is de instructie voornamelijk gericht op de gemiddelde leerling. In 4 van de 7 groepen is het tempo tijdens de instructie hoog. Compacters mogen na 5 tot 8 minuten aan de slag en laten een actieve en hoge taakgerichtheid zien.

3. Klassenmanagement

Slechts in 1 groep wordt er 1 keer per week een hulp/begeleidingsmoment georganiseerd voor compacters. In de overige groepen lukt dit de leerkracht niet. Drie leerkrachten geven aan dit wel te willen maar dit niet georganiseerd te krijgen. Slechts 2 leerkrachten kijken het werk van de compacters na en geven hier feedback op. In de overige groepen kijkt de leerkracht steekproefsgewijs na. In geen van de groepen wordt er feedback op het werkproces gegeven.

4. Werkplekken

In 3 van de 7 groepen zitten de compacters bij elkaar. In de overige groepen werken de leerlingen op hun eigen werkplek. De belangrijkste reden voor leerkrachten om kinderen wel of niet bij elkaar te zetten is het gedrag en de werkhouding van de leerlingen.

5. Samenwerkingsafspraken

In 3 groepen mogen leerlingen tijdens het compacten op fluisterniveau met elkaar overleggen en in 4 groepen mag dit tijdens het verrijken. De reden die leerkrachten geven om samenwerking slechts beperkt toe te staan is de onrust die dit geeft in de groep.

²³ De groepen 6 en 7 heb ik tweemaal bezocht, omdat de eerste keer de lessen door stagiaires werden verzorgd en ik daarnaast ook nog een observatie wilde tijdens de les van de reguliere leerkracht. De observaties die ik bij stagiaires heb gedaan heb ik wel nabesproken maar niet in mijn analyse meegenomen.

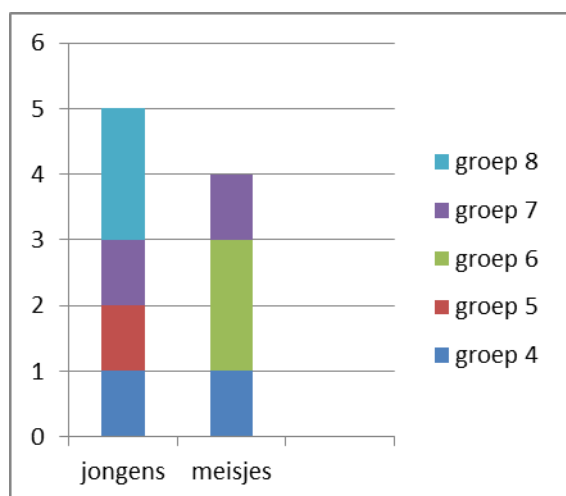
6. Verrijkende stof

In alle groepen wordt *Verder* en *Plus* ingezet als verrijkende stof²⁴. Daarnaast zetten alle leerkrachten verschillende werkboekjes in als verrijkende stof. In de bovenbouw worden ook smartgames en PC's ingezet. Leerkrachten geven de wens te kennen dat het verrijkingsmateriaal door leerlingen zelfstandig te gebruiken moet zijn.

4.3 Uitwerking van de interviews met compacters.

Het in gesprek gaan met leerlingen is een sterk middel om achter de beleving en onderwijsbehoeften van leerlingen te komen, zoals Noëlle Pameijer en Tanja van Beukering in hun boeken over handelingsgericht werken²⁵ beschrijven. Op onze school maken wij nog weinig gebruik van gesprekken met leerlingen. Ik ben ervan overtuigd dat leerlingen een aantal ideeën en behoeften heel goed kunnen aangeven, vandaar dat ik dit middel gekozen heb. Ik heb bewust gekeken met welke leerlingen ik in gesprek wilde gaan, de kinderen die pas vanaf februari compacten heb ik daarom niet benaderd. Kinderen die al langer (soms meerdere jaren) compacten kunnen meer en/of beter aangeven wat ze fijn vinden en wat ze nog meer willen. Hierdoor worden de uitkomsten van mijn gesprekken met kinderen relevanter.

Ik heb 12 ouders van leerlingen uit de groepen 4 t/m 8 benaderd. Ik kreeg van 9 ouders toestemming om in gesprek te gaan met hun kinderen. Dat was een respons van 75%. Ik heb gebruik gemaakt van open vragen. In de grafiek hieronder is het geslacht en aantal geïnterviewde leerlingen per groep weergegeven.

De vragen en antwoorden heb ik uitgebreid uitgewerkt in bijlage 9. In de onderstaande tabel heb ik een samenvatting gegeven van de meest relevante vragen:

Vraag:	Leerlingen geven aan:
Je mag van je juf compacten; kun je uitleggen waarom jij dat mag?	Omdat ik goed/ sterk ben in rekenen en goede resultaten heb behaald.
Vind je het fijn dat je mag compacten? Kun je uitleggen waarom je dat fijn vindt?	Ja, ik mag sneller beginnen, hoef makkelijke sommen vaak niet te maken. Van moeilijke sommen leer ik meer!
Vind je het fijn om samen te werken bij het compacten?	Ja, dan kun je overleggen. Je hoeft niet op de juf te wachten. Je leert ook van elkaar. Het mag niet altijd.
Helpt de juf jou tijdens het werken als je vragen	Ja, de juf helpt als ik vragen heb. Meestal gebeurt dit

²⁴ rekenmethode Alles telt 1^e editie; uitgeverij Thiemenmeulenhoff

²⁵ *Handelingsgericht werken: een handleiding voor de interne begeleider en Handelingsgericht werken: een handleiding voor het team van Tanja Beukering en Noëlle Pameijer, Acco 2008*

hebt? Heeft ze dan een speciale manier bijv. aan de instructietafel?	na de grote uitleg als ik mijn blokje zet of als de juf een rondje loopt.
Hoe wil jij het liefst geholpen worden? Kun je dat vertellen, wat vind je fijn als de juf je helpt?	Ik wil graag "op gang" geholpen worden en een rustige uitleg krijgen. De juf mag niet voorzeggen! Ik vind het belangrijk om feedback en complimenten te krijgen.
Word je met dit verrijkingswerk extra of meer uitgedaagd? Kun je vertellen wat je hieraan leuk vindt?	Ja, maar niet bij alle verrijkingswerk. Je moet er meer bij nadenken daardoor leer je meer. Verrijkingswerk wat alleen voor compacters is, wordt meer uitdagender ervaren zoals o.a. meten=weten en rekentijgers
Wat zou jij graag op school nog willen leren? Op welke manier zou je dit willen leren op school?	Extra taal zoals engels of spaans maar ook techniek, wiskunde, ontwerpen van zaken. Ik wil dit leren door te doen en te onderzoeken.
Hoe kan de juf jou helpen om jou wens te realiseren? Wat vind jij hierbij belangrijk of fijn? Probeer eens of je dat kunt vertellen?	Op zoek gaan naar iets extra's; afwisselende opdrachten, vertrouwen en tijd geven om extra's te leren, met mij bespreken wat en hoe ik leer. Het extra werk ook controleren en complimenten geven .

Hoofdstuk 5: Conclusies

In dit hoofdstuk heb ik conclusies getrokken aan de hand van de onderzoeksgegevens waarvan ik de resultaten heb geanalyseerd in hoofdstuk 4. Ik ben allereerst ingegaan op de conclusie van mijn deelvragen en daarna op mijn onderzoeksvraag.

Uit mijn literatuurstudie is gebleken dat een compacting- en verrijkingstraject op rekengebied begaafde kinderen meer mogelijkheden biedt om zich breder en extra te ontwikkelen. Door de enigszins geforceerde invoering van dit compacting- en verrijkingstraject binnen onze school²⁶ afgelopen schooljaar, ervaren de IB-ers weerstand vanuit het team en lijkt het traject niet op te leveren wat we beoogden.

5.1 Deelvraag 1

Wat hebben leerkrachten op onze school nodig om het compacten dusdanig vorm te geven dat zij de winst van hun investering gaan ervaren?

Vanuit de theorie en de verschillende onderzoeksinstrumenten heb ik goede informatie gekregen voor de beantwoording van deze deelvraag. De volgende competenties hebben leerkrachten nodig om de begeleiding van begaafde leerlingen op onze school succesvol te laten zijn middels compacten en verrijken.

- Het is belangrijk dat kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong zo vroeg mogelijk worden herkend. Leerkrachten moeten zich bewust zijn van de aanwezigheid van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Indien er een vermoeden van ontwikkelingsvoorsprong is, moeten er gerichte observaties worden uitgevoerd. Als er sprake is van een serieuze ontwikkelingsvoorsprong moeten deze leerlingen een uitdagend aanbod van speel- en leeractiviteiten krijgen. Kleuters met duidelijke ontwikkelingsvoorsprong mogen werken aan activiteiten die als regel in groep 3 aan de orde komen (zoals o.a. lezen/rekenen). Binnen de onderbouw van onze school is men zich hiervan zeer bewust en zet men dit actief in. Het effect hiervan is dat kinderen zich op jonge leeftijd al serieus genomen voelen en zij het gevoel hebben echt iets te leren op school.
- Aansluiten bij de behoeften van individuele leerlingen is erg belangrijk en wenselijk. Om leerlingen optimaal te laten ontwikkelen moet de leerkracht een routeboekje op maat maken nadat de leerling vooraf de toets heeft gemaakt. De leerkracht kan zo een goede selectie van het lesaanbod maken zodat de leerling mentaal niet afhaakt. Het vooraf toetsen gebeurt nog niet in alle groepen 4 t/m 8 op onze school. Niet iedereen is op de hoogte van de noodzaak om het routeboekje op maat te maken. De leerkrachten die wel op de hoogte zijn geven aan dat ze dit een hele klus vinden. Leerkrachten zijn bevreesd dat ze door het schrappen van reguliere leerstof cruciale rekenmomenten schrappen. Goede kennis van de rekenlijn is derhalve noodzakelijk. Het goed in beeld krijgen waar onderwijsbehoeften van begaafde leerlingen zitten is een zeer belangrijke competentie voor leerkrachten. De leerkracht dient hier de tijd en rust voor te nemen; goed observeren en waarnemen. Pas dan, kan hij de specifieke onderwijsbehoeften van begaafde leerlingen in beeld brengen.

²⁶ Vanuit de module veranderingsmanagement tijdens mijn 1ste jaar IB opleiding weet ik dat innovaties binnen het onderwijs zorgvuldig in gang moeten worden gezet. De innovatie komt het meest tot zijn recht als deze door een breed percentage teamleden wordt onderkend en men hierin gezamenlijk wil investeren, zodat de verandering uiteindelijk geborgd kan worden.

- Het compacten kan alleen maar succesvol zijn als er naast het compacten ook een goed verrijkingsaanbod aanwezig is op school. Door het compacten komt er onderwijstijd vrij om te verrijken. Verrijken moet leiden tot een toenemend analytisch en probleemoplossend vermogen, het ontwikkelen van interesses en het stimuleren van originaliteit, initiatief en zelfstandigheid. Binnen de bovenbouw ligt er duidelijk behoefte om verrijkingsstof aan te bieden, die niet aansluit bij de reguliere lesstof. Leerkrachten zien hierin wel kansen om het onderwijs beter aan te sluiten bij behoeften van de leerlingen op gebieden waar zij nog extra groei en ontwikkeling nodig hebben. Momenteel worden er in alle groepen 4 t/m 8 *Verder* en *Plus* taken ingezet als verrijkingsstof. Dit is methode gebonden stof waarvan *Verder* vaak sommen bevat om te herhalen en extra te oefenen. *Verder* voldoet dan ook niet aan de eisen voor goede verrijkingsstof. Leerkrachten uit de midden- en bovenbouw ervaren een tekort aan echt uitdagend materiaal wat ze kunnen inzetten bij het verrijkingswerk. Iedere leerkracht zet verschillende oefenboekjes in. Hiermee werken leerlingen veelal individueel. Bij het verrijkingswerk in deze boekjes wordt niet altijd een beroep gedaan op de vaardigheden die gestimuleerd moeten worden. De rekenwerkgroep heeft tijdens de afrondingsfase van mijn onderzoek de boekjes van Rekentijgers aangeschaft om binnen 2 groepen uit te proberen. Men wil kijken of deze boekjes meer tegemoet komen aan de behoeften van leerlingen.
- Vanuit de QuickScan komt duidelijk naar voren dat verrijken middels ICT-middelen binnen school wordt ingezet. In alle bouwen ziet men hier nog duidelijk kansen voor verbetering. Vanuit gesprekken na de observaties geven leerkrachten aan dat ze het lastig vinden om de juiste ICT-middelen in te zetten voor de meer begaafde leerlingen. Men heeft hier nog behoefte aan advies van bijv. de ICT specialist.
- Vanuit de theoretische studie uit hoofdstuk twee komt duidelijk naar voren dat de rol van de leerkracht verandert bij de begeleiding van begaafde leerlingen. Hij krijgt meer een coachende rol dan een sturende rol. De leerkracht moet meer vertrouwen en ruimte geven aan de leerling. Uit de observaties en gesprekken met leerkrachten wordt duidelijk dat dit voor veel leerkrachten nog erg lastig is. Veel leerkrachten willen graag de controle houden waardoor het vaak te lang duurt voordat de begaafde leerlingen aan de slag mogen. De inbreng van begaafde leerlingen wordt niet altijd bewust gebruikt tijdens de instructies. Vanuit het IGD model zou dit juist positief werken voor de instructie aan de hele groep. Begaafde leerlingen vragen een benadering waarin ruimte is om hun intrinsieke motivatie te ontdekken en waarin leren centraal staat. Een middel om hier meer zicht op te krijgen is de leerling als gesprekspartner serieus te nemen. Het hele team ziet hier in alle bouwen nog mogelijkheden voor verbetering en wil die ook graag ontwikkelen en benutten.
- Ten slotte concludeer ik dat veel begaafde leerlingen weinig feedback krijgen op hun gewone werk én op het verrijkingswerk. Niet op het resultaat/product en al zeker niet op het proces. Vanuit theorie en de interviews met de compacters is duidelijk geworden dat dit een belangrijk punt is voor de structurele begeleiding van begaafde leerlingen. Ook hier liggen volop kansen voor verbetering.

5.2 Deelvraag 2

Wat hebben leerlingen nodig om aan hun onderwijsbehoeftes op dit terrein toe te komen en in hoeverre sluit het compacten zoals wij het op school vormgeven hierop aan?

Naast de literatuurstudie heb ik voor de beantwoording van deze deelvraag zeer waardevolle informatie verkregen tijdens mijn observaties en de interviews met leerlingen.

De volgende onderwijsbehoeften van begaafde leerlingen kwamen duidelijk aan bod:

- Begaafde leerlingen op onze school willen gezien worden door de leerkracht tijdens de instructie én tijdens het zelfstandig werken aan de rekenopdrachten bij het compacten en verrijken. Ze hebben behoefte aan contact en willen graag horen dat ze de juiste strategie toepassen. Ze willen graag aandacht tijdens de instructie, ze willen laten horen wat ze weten en hier een compliment over krijgen zodat ze daarna gemotiveerd aan het werk kunnen. Dit gebeurt te weinig in alle groepen 4 t/m 8, hier liggen nog volop kansen.
- Begaafde leerlingen willen graag samenwerken met anderen begaafde leerlingen. Vanuit de theorie wordt dit bevestigd. Begaafde leerlingen komen meer tot leren als ze in contact komen met gelijkgestemden. Tijdens de observaties zag ik dat de leerlingen binnen de groepen 4 en 6 bij elkaar mogen zitten. Zij vertelden dat zij stil, op fluisterniveau, met elkaar mogen overleggen en samenwerken. Dit ervaren zij als zeer prettig! In de groepen 5, 7 en 8 zitten leerlingen op hun eigen werkplek. De leerlingen geven aan dat ze graag bij elkaar willen zitten om zo samen te kunnen overleggen en samen te werken bij complexe opdrachten. De werkplekken dusdanig organiseren geeft een positieve impuls aan de ontwikkeling van begaafde leerlingen. Dit past binnen het passend onderwijs.
- Begaafde leerlingen willen feedback op hun werk zowel op product als procesniveau. Ze willen weten dat ze opdrachten goed hebben opgelost en dat ze een goede keuze maken m.b.t. strategie en aanpak. Ze geven aan dat ze graag complimenten krijgen van de leerkracht, dit geeft ze vertrouwen. Alle geïnterviewde leerlingen ervaren op dit moment amper feedback, dat is een zorgelijke situatie in de begeleiding van de leerlingen.
- Begaafde leerlingen willen uitdagende activiteiten naast hun reguliere werk. Tijdens observaties en interviews geven ze heel goed aan welke opdrachten zij als uitdagend ervaren. De opgaven bij *Verder* en de breuken- en procentenboekjes²⁷ ervaren zij niet als uitdagend. Ze geven duidelijk aan wat ze wel als uitdagend ervaren o.a. de smartgames, varia's, meten = weten, redactie rekenen, rekenmeesters en Rekentijgers²⁸. Deze laatste zijn speciale boekjes die sinds eind april 2012 vanuit de rekenwerkgroep als pilot in de groepen 4 en 7 zijn uitgeprobeerd. Leerlingen geven heel duidelijk aan dat de opdrachten van deze boekjes moeilijk zijn en ze ervaren hier echt iets van te leren. Bij dit aanbod doet men dus een beroep op de zone van de naaste ontwikkeling!

²⁷ Werkboekjes van educatieve uitgeverij Kinheim; te Werkendam, info@kinheim.com

²⁸ Rekentijgers is verrijkingsmethode; werkboekjes + online site met opdrachten voor leerlingen en leerkrachten; Uitgeverij Zwijsen BV

5.3 Eindconclusies onderzoeksvraag

Hoe kan ik een compact rekenentraject succesvol opzetten en begeleiden voor onze school waarin de vaardigheden van leerkrachten en onderwijsbehoeften van leerlingen optimaal tot ontwikkeling komen?

Vanuit de QuickScan komt de volgende waardevolle informatie naar voren, die ik als IB-er kan en ga inzetten bij de realisering van een succesvol compact traject:

- Leerkrachten binnen alle bouwen willen minimaal tweemaal per jaar structureel kijken naar de prestaties en onderwijsbehoeften van begaafde leerlingen aan de hand van de landelijke Cito toetsen. Op deze wijze willen leerkrachten een plan van aanpak opstellen of bijstellen voor de begaafde leerlingen in hun groep. Daarbij kan de IB-er een actieve rol vervullen.
- De geforceerde invoering van het compacten door het MT van onze school was geen gelukkige zet. Leerkrachten voelden dat ze onderdruk gezet zijn en werkten daardoor niet van harte mee aan de extra begeleiding van begaafde leerlingen. Leerkrachten maakten andere keuzes, vooral de leerlingen met een hoge B score lieten zij niet compacten en verrijken. Leerkrachten vonden dat deze leerlingen nog veel meer nabijheid van de leerkracht nodig hebben en konden zich dus niet vinden in de MT-criteria voor compacten.
- Door de korte ervaring van oktober 2011 tot nu, voelen alle leerkrachten dat er nog heel wat kansen liggen in de begeleiding van begaafde leerlingen. Alle teamleden willen hierbij graag meer informatie vanuit de IB-er of een begaafdheidsdeskundige om zo deze kansen beter te benutten. De IB-er moet deze vraag serieus oppakken.
- Leerkrachten willen hulp om de specifieke onderwijsbehoeften van begaafde leerlingen beter te leren onderkennen en herkennen. Hierdoor kan de leerkracht de begeleiding beter op maat vormgeven. Gerichte aandacht voor het in gesprek gaan met de leerling is hierbij van groot belang.
- Regelmatig contact met de ouders van begaafde leerlingen is belangrijk voor de ontwikkeling van begaafde leerlingen omdat de thuissituatie ook een essentiële milieukatalysator is. De IB-er kan een belangrijke schakel vormen in het contact met het gezin van de begaafde leerling en de leerkracht. De IB-er zal hierin als initiator moeten functioneren. De mening van ouders doet ertoe!
- Leerkrachten hebben net als hun leerlingen individuele begeleidingsbehoeften. Dit moet een IB-er zich goed realiseren. De IB-er moet goed onderzoeken hoe hij de specifieke begeleidingsvragen van de individuele leerkracht kan beantwoorden. De IB-er moet regelmatig de groepen in gaan om gerichte observaties uit te voeren en in gesprek gaan met de leerkrachten.
- Leerkrachten hebben de wens om nieuwe zaken zoals het compacten en verrijken echt goed in hun vingers te krijgen. Ze willen hier vooral tijd en rust voor nemen, zodat ze kwalitatief goed werk kunnen neerzetten. Dit betekent dat de IB-er binnen het MT moet pleiten voor meer ruimte en tijd om vernieuwingen te implementeren en te borgen.

Hoofdstuk 6: Evaluatie, aanbevelingen en reflectie

6.1 Productevaluatie

Mijn onderzoeksvraag was: Hoe kan **ik** een compact rekenentraject succesvol opzetten en begeleiden voor onze school zodanig dat de vaardigheden van leerkrachten en onderwijsbehoeften van leerlingen optimaal tot ontwikkeling komen?

Allereerst ben ik op zoek gegaan naar literatuur op het gebied van hoogbegaafdheid en de begeleiding van begaafde kinderen, het compacten en verrijken en onderwijsbehoeften van begaafde leerlingen. Ik heb veel gelezen, ging steeds weer opnieuw op zoek naar literatuur. Ik heb door dit literatuuronderzoek veel kennis opgedaan en inzicht verkregen over hoogbegaafdheid. Dit was een nieuwe ervaring, ik lees graag maar ik leerde tot nu toe vooral op pragmatische wijze. Daarnaast ben ik ook in gesprek gegaan met een begaafdheidsdeskundige op rekengebied van het onderwijsadviesbureau MHR in Gouda. Hierdoor werd mij al snel duidelijk dat de begaafde leerlingen waar men het in de literatuur over heeft **niet** overeenkomen met de begaafde leerlingen van onze school. Op deze wijze kon ik de theorie toetsen aan de praktijk van Het Rondeel. De gemiddelde intelligentie van de kinderen op onze school ligt rond de 90. Begafde leerlingen op onze school scoren rond de 115 op een IQ test. Dat zijn veelal de A/A+ leerlingen maar soms ook hoge B²⁹ leerlingen. Alle begafde leerlingen van onze school hebben een andere aanpak nodig. Daarnaast hebben ze net als andere leerlingen aandacht, sturing, controle, stimulering en begeleiding nodig van hun leerkrachten. Want een ding werd door al die theorie wel echt duidelijk:

Begaafde leerlingen ontwikkelen niet vanzelf!

Stap twee van mijn onderzoek was om duidelijk te krijgen; wat weten leerkrachten al, wat hebben ze nog nodig en wat vindt men wenselijk voor de toekomst op onze school. Om hier zicht op te krijgen heb ik de QuickScan van onderwijsadviesbureau MHR ingezet. Daarnaast heb ik voor mijn onderzoek observaties van de rekenlessen, gesprekken met collega's en interviews met de leerlingen uitgevoerd waarin ik meer zaken helder heb gekregen. Het werd mij duidelijk dat er grote verschillen zitten in wat de verschillende bouwen wensen. Dit heeft te maken met de zaken waar collega's in de dagelijkse praktijk tegenaan lopen.

Het moeilijkste vind ik om te kiezen waar we als team en ik als IB-er in het bijzonder op in gaan zetten voor de toekomst. Hiervoor moeten we een gezamenlijk plan opstellen waarbij we er voor moeten waken niet in een van onderstaande valkuilen te stappen:

- we moeten als school niet teveel³⁰ tegelijk oppakken omdat we dan het risico lopen dat de acties niet afgerond worden
- we moeten de verbeteracties niet van bovenaf opleggen om er voor te zorgen dat er breed draagvlak is binnen het team.

Door mijn onderzoeksvraag vanuit verschillende invalshoeken te onderzoeken, is het resultaat een mooie nulmeting, op grond waarvan veel kansen geïdentificeerd zijn. Ik

²⁹ De hoge B leerlingen scoren dan vaak op één vakgebied hoog bijvoorbeeld rekenen maar niet in de breedte.

³⁰ Het Rondeel is erg ambitieus en gedreven, het loopt vaak voorop in nieuwe ontwikkelingen; het gevolg hiervan is dat we zeker in het verleden vaak de evaluatie en borging niet goed voor elkaar hadden.

heb een goed in beeld hoe wij op onze school het compacten en verrijken op dit moment vormgeven. Daarnaast heb ik een beeld waar collega's en leerlingen behoefte aan hebben. Vanuit deze verschillende invalshoeken ben ik tot het oordeel gekomen dat er volop kansen liggen waar collega's mee aan de slag kunnen en willen. Met de resultaten en de aanbevelingen van dit onderzoek kan ik als IB-er een goede bijdrage leveren aan het op te stellen verbeterplan voor compacten en verrijken op Het Rondeel.

6.2 Proces evaluatie

De reflectiecirkel van Kolb is voor mij een krachtig hulpmiddel om met beleid en rust het beste vervolg voor mijn onderzoek uit te stippelen. Het is voor mij essentieel dat ik de denkstap tijdens dit reflectieproces bewust inzet en goed voor ogen heb wat ik uiteindelijk wil bereiken. Wat voel ik rondom mijn onderzoeksvraag, waar zit mijn overtuiging op dit gebied en hoe wil ik dit gaan bereiken. Als ik al deze zaken helder heb kan ik tot een advies of plan komen voor onze school:

- Begaafde leerlingen op onze school verdienen gerichte ondersteuning en begeleiding van de leerkracht, zij willen serieus genomen worden. Ik vind dat deze twee zaken uitgangspunt moeten zijn voor de acties die we op onze school in de toekomst ondernemen. Dit is mijn overtuiging.
- Net zoals wij leerlingen serieus moeten nemen, moet ik als IB-er leerkrachten ook serieus nemen. Leerkrachten hebben verschillende ideeën, wensen en bekwaamheden. Als IB-er moet ik door observaties hun begeleidingsbehoeften ontdekken. Hier moet ik tijd voor nemen. Het in gesprek gaan na een observatie en kritisch luisteren naar de zaken waar collega's energie in willen steken en waar zij hulp bij willen hebben, vind ik als IB-er noodzakelijk.
- In mijn observaties en gesprekken heb ik goed kunnen ervaren dat er veel verschillen zitten tussen leerkrachten. Het van elkaar leren is een krachtig middel wat we op onze school regelmatig inzetten. Hierin liggen voor onze school volop kansen o.a. middels consultaties, werkmomenten binnen de afzonderlijke bouwen of bouw doorbrekend. Zeker nu ik door de QuickScan en observaties heb ontdekt dat we lang niet op de hoogte zijn van elkaars krachten. Het is mijn advies om zonder waardeoordeel via feedback en intervisie elkaar te laten groeien.
- Binnenkort zullen we tijdens een studiedag, waarin zorg het centrale thema zal zijn, bewust inzoomen op behoeftes van begaafde leerlingen op onze school. Samen met een deskundige van het samenwerkingsverband, Passage, willen wij³¹ collega's laten ervaren waar begaafde kinderen tegenaan lopen op onze school. Daarnaast willen wij kennis overdragen rondom begaafde leerlingen. Ten slotte willen wij inventariseren welke hulp collega's nodig hebben om hun begeleiding aan begaafde leerlingen op onze school beter vorm te geven. Deze input vind ik enorm belangrijk. Dat moet de basis worden van ons beleid rondom begaafde leerlingen. Zo sluiten we aan bij de concrete vragen en behoeften van collega's. Het nieuwe compacting- en verrijkingstraject wat hieruit voortkomt is dan niet top down maar veel meer vanuit de werkvloer (bottom up) gevormd. Als wij hiermee binnen onze school verder gaan, wil ik graag bij dit traject betrokken blijven maar wel samen met anderen. Dat zou een werkgroep kunnen zijn, maar dan moeten de leden wel uit alle bouwen komen.

³¹ De IB-ers, zorgcoördinator en directie.

Om het draagvlak voor het vervolgplan te borgen is het noodzakelijk dat het MT in deze werkgroep is vertegenwoordigd. Het plan wat hieruit voortkomt heeft dan waarschijnlijk een grote kans van slagen, omdat de groep breed is samengesteld. Daarbij zou ik wel een aantal aspecten willen meenemen, die vanuit de theorie en praktijk voor mij zeer wezenlijk zijn geworden:

- het structureel aandacht geven aan begaafde kinderen tijdens alle lessen,
 - het serieus nemen van begaafde leerlingen en het werk wat zij maken,
 - het begeleiden van het leerproces van begaafde leerlingen,
 - het regelmatig in gesprek gaan met begaafde leerlingen,
 - het aanbieden van werkvormen waardoor begaafde leerlingen van en met elkaar kunnen leren.
- Als IB-er vind ik het regelmatig contact met ouders zeer belangrijk, samen met hen en de leerkracht werken aan een zo groot mogelijke ontwikkeling van hun kinderen en onze leerlingen. Dat is de driehoek waarin wij elkaars krachten bundelen om tot een optimale samenwerking te komen. Passend onderwijs is voor mij gerichte begeleiding en aandacht voor alle leerlingen op onze school dus ook voor de knappe kopjes zoals van Rossum en D' honds³² het formuleren in hun boek.

Persoonlijke reflectie

Tijdens mijn onderzoek heb ik behoorlijk wat kennis opgedaan. Mijn karakter en gedrevenheid zorgt ervoor dat ik hier nu mee aan de slag wil! Ik weet dat ik een doener ben die graag veel werk wil verzetten. Hierdoor verlies ik soms uit het oog wat de beste vervolgstap is om een zo groot mogelijk rendement te behalen. Ik stel hoge eisen aan mezelf en ben niet snel tevreden over mijn werk. Daarnaast ben ik een twijfelaar en een 'pleaser' die vaak zijn handelen aanpast op het gedrag van de ander. Tijdens dit onderzoek heb ik me vaak onzeker gevoeld, maak ik wel de goede keuzes, ligt er straks een onderzoek waar school iets mee kan, ben ik niet te kritisch ten aanzien van de zaken die ik ontdek, doe ik anderen niet te kort met mijn conclusies. Door deze onzekerheden te bespreken in de LOL-groep en met mijn begeleider en critical friends voelde ik me steeds zekerder over de keuzes die ik maakte. Ik ben dan ook zeer tevreden over de conclusies en aanbevelingen die ik op basis van mijn onderzoek heb opgesteld. Het op tijd realiseren van mijn onderzoek is een aandachtspunt voor mij geweest. De vooraf opgestelde planning gaf me hierbij de juiste richting en houvast.

Gedurende het onderzoek ben ik actief op zoek gegaan naar een klankbord, samen met de andere IB-er en een collega heb ik regelmatig over mijn onderzoek gesproken. Naast de steun van collega's en critical friend vanuit de opleiding heb ik zeer regelmatig het boek van Harinck³³ geraadpleegd. Het schrijven van het onderzoek was een uitdaging, ik heb flink gestoeid met de stijl. Voor mij moet er een goede koppeling naar de praktijk zijn, hier ben ik mijns inziens goed in geslaagd.

³² Hoogbegaafde kinderen opvoeden, C. D'hondt & H van Rossen, 2010

³³ Basisprincipes praktijkonderzoek, F Harinck, 2006

Literatuurlijst

Boeken:

- D'hondt, C & Rossen, H van (2010) *Hoogbegaafde kinderen opvoeden*, Antwerpen, Apeldoorn: Garant
- D'hondt, C & Rossen, H van (2008) *Hoogbegaafde kinderen, op school en thuis*, Antwerpen, Apeldoorn: Garant
- Gerven, E van (red.) (2009), *Handboek hoogbegaafdheid*, Assen: Van Gorcum.
 - Gerven, E van, hoofdstuk 1 ontwikkeling in het denken over begaafdheid.
 - Drent, S, Hoofdstuk 5, Compacten
 - Termeer, P, Hoofdstuk 6, Verrijkingsonderwijs
 - Gerven, E van, Hoofdstuk 9, Slimme kleuters
- Janson, D en Noteboom, A (2004) *Compacten en verrijken van de rekenles voor (hoog)begaafde leerlingen in het basisonderwijs*, Enschede: SLO
- Gerven, van E en Hoogenberg-Engbers, I (2011) *Begaafd Begeleiden; de competentiematrix voor de Specialist Begaafdheid*, Assen: van Gorcum
- Delfos, Martine F (2004), *Luister je wel naar mij? Gespreksvoering met kinderen tussen vier en twaalf jaar*, Amsterdam: uitgeverij SWP
- Boer, E de (2011), *Begrijp jij mij? (hoog) begaafde leerlingen over competenties van leraren*, Scriptie CBO, Faculteit der Sociale Wetenschappen, Nijmegen
- Harinck, F (2009) *Basisprincipes praktijkonderzoek*, Antwerpen – Apeldoorn: Garant
- Kallenberg, T; Koster, B ; Onstenk, J ; Scheepsmma, W (2007) *Ontwikkeling door onderzoek, een handreiking voor leraren*, Baarn/ Utrecht/ Zutphen: ThiemeMeulenhoff

Sites:

- www.slo.nl
- www.mhr.nl/page/90/Begaafden
- www.bekina.org/
- www.pharosnl.nl/
- www.hoogbegaafd.nu/

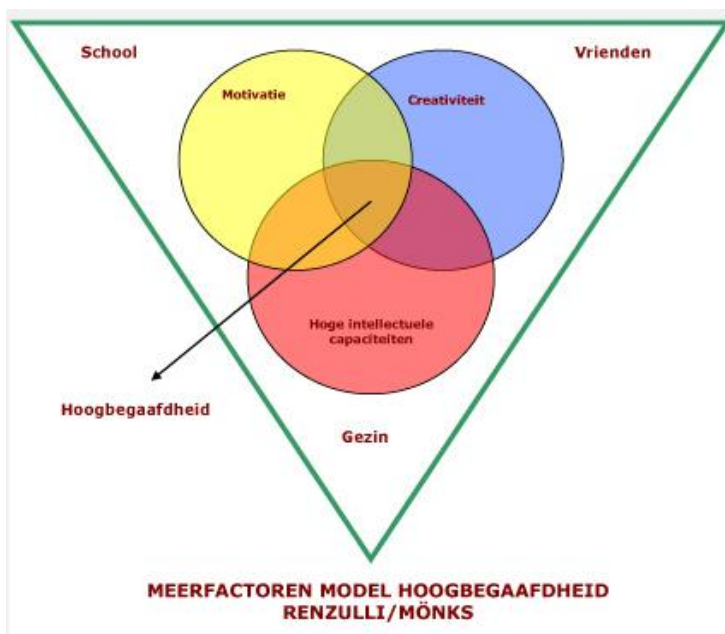
Artikelen:

- Vandamme, A (voorzitter Bekina, mei 2010) *Van Hazenpaden en Dolfijnplannen*, uitgave komt voort uit samenwerking van MHR en Plantyn, uitgave in Bekina Kroniek.
- Gagné, F (2000) *A Differentiated Model of Giftedness and Talent (DMGT)*, Université du Québec à Montréal, Canada.
- MHR Brochure (2009) *Dol-fijn excellent, surplus; passend onderwijs aan getalenteerde leerlingen in het basisonderwijs*, Surplus begaafdencentrum, Gouda.
- Visser S (gedownload van de site van het SLO maart 2012) *Onderwijsbehoeften van (hoog) begaafde kinderen, baat bij een regionale aanpak*, uitgave van het SLO.

Bijlage 1: Theoretische modellen

A. Het meerfactoren model (drie-ringen model)

Renzulli (1978) formuleerde een definitie van begaafdheid: 'Begaafdheid is de interactie tussen drie aanlegfactoren; een bovengemiddelde intelligentie, een hoog niveau van taakgerichtheid en een hoog niveau van creativiteit. Kinderen die in staat zijn om deze kenmerken te ontwikkelen en ze toe te passen binnen enig domein van menselijke prestaties noemen we begaafd of getalenteerd.' Mönks (1995) voegde aan het model van Renzulli drie omgevingsfactoren als verklaring toe en plaatste een driehoek om de ringen heen (zie figuur 2. hier onder).

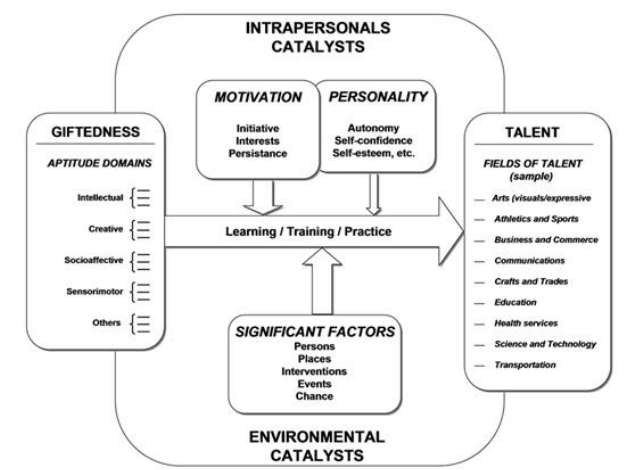
Figuur 2: Het drie-ringenmodel van Renzulli en Mönks

Centraal in dit model staat het gegeven dat hoogbegaafdheid een samenspel is van de volgende factoren: hoge intellectuele capaciteiten, creativiteit en motivatie/taakgerichtheid. Mönks is van mening dat een kind pas tot ontwikkeling komt door de interactie met zijn omgeving: school, gezin en peers³⁴. Om tot een harmonieuze ontwikkeling te komen hebben kinderen vanuit het gezin begeleiding en stimulans nodig. Verder moet een kind worden uitgedaagd door zijn leeromgeving om te ontwikkelen in zijn doorzettingsvermogen en om zijn creativiteit te gebruiken.

³⁴ Peers zijn ontwikkelingsgelijken. Een peergroep is een groep van gelijken volgens Mönks.

B. Het DMGT model en de theorie van Gagné (1985, 2000)

De Canadese wetenschapper F. Gagné beweert: 'Begaafdheid is het bezit en gebruik van ongetrainde en spontaan tot uiting gekomen natuurlijke capaciteiten in tenminste één domein zodanig dat het kind zich kan meten met de beste 10% van zijn ontwikkelingsgelijken'³⁵.

Figuur 3: Het DMGT model van Gagné

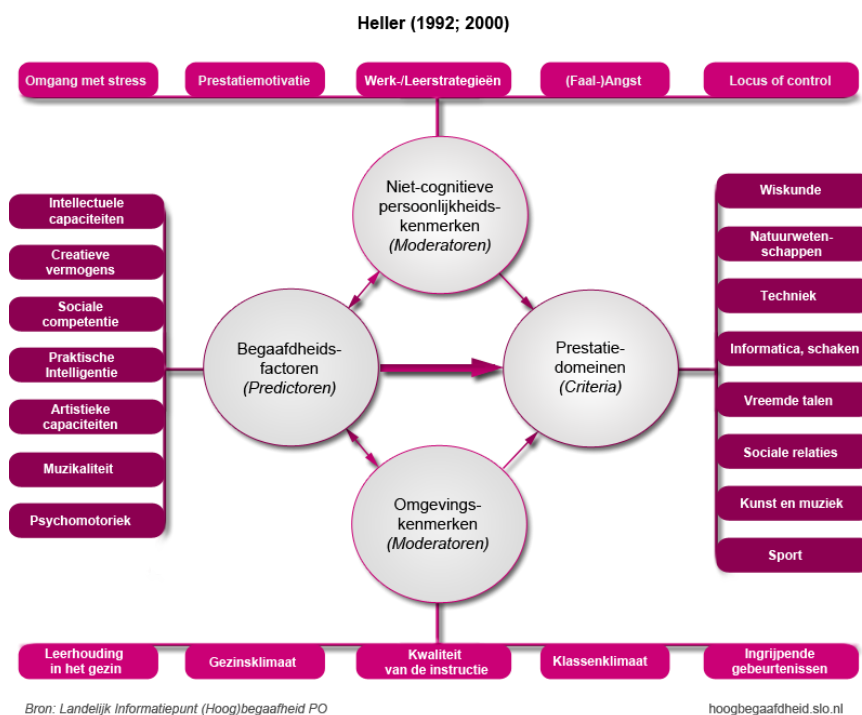
Gagné stelt dat een kind over genetische aanleg/vaardigheden beschikt zoals intellectuele, creatieve, socio-affectieve en sensomotorische gaven (zie figuur 3). Dit zie je in de cognitieve ontwikkeling binnen het onderwijs waarin leren, oefenen en toepassen van het geleerde actueel zijn. Dit proces wordt beïnvloed door interpersoonlijke- en milieukatalysatoren. De wisselwerking van al deze factoren bepaalt uiteindelijk op welk specifiek talent een kind uitblinkt.

³⁵ Handboek Hoogbegaafdheid, een citaat Gagné; hoofdstuk 1 blz 10, Eleonoor van Gerven, van Gorcum 2011

C. Het multi factoren model van Heller (1992-2000)

De recente opvattingen over begaafdheid maakt dat de Duitser Heller een aantal specifieke zaken toevoegde aan het begrip meer/hoogbegaafdheid. Heller voegt wat Renzulli en Mönks onderzochten samen en voegt hier de theorieën van de meervoudige intelligentie van Gardner³⁶ aan toe. Heller stelt dat ieder kind in principe over acht intelligenties beschikt, maar dat deze niet altijd even sterk tot ontwikkeling komen.

Heller gaat hierbij uit van de wisselwerking tussen begaafdheidsfactoren, niet-cognitieve persoonlijkheidskenmerken en omgevingsfactoren. Als een kind niet wordt uitgedaagd door zijn omgeving zal het volgens Heller ook niet tot uitzonderlijke prestaties komen (zie figuur 4).

Figuur 4: Multifactorenmodel van Heller

³⁶ Gardner, een Amerikaanse psycholoog, is vooral bekend geworden door de meervoudige intelligentie theorie. Hiervoor kreeg Gardner in 1982 de MacArthur prijs.

Bijlage 2: Kenmerken van (hoog)begaafde kinderen

Door Van Gerven³⁷ is een aantal gedragingen en leereigenschappen vastgesteld die je bij (meer/hoog) begaafde kinderen kunt constateren. Dat betekent dat je een aantal eigenschappen kunt waarnemen, maar zeker niet allemaal.

- Is snel van begrip.
- Is in staat om grote denk- en leerstappen te maken.
- Kan verworven kennis goed en vlot toepassen.
- Beschikt over een groot probleemoplossend vermogen.
- Beschikt over een groot analyserend vermogen.
- Beschikt over een goed geheugen.
- Heeft een brede algemene interesse.
- Vraagt veel en regelmatig door.
- Kan scherp waarnemen.
- Is verbaal sterker dan zijn leeftijdsgenoten.
- Valt op door zijn origineel gevoel voor humor.
- Toont een creatief denkvermogen.
- Kan buiten de regulier kaders denken.
- Is actief op zoek naar uitdagingen.
- Toont doorzettingsvermogen wanneer hij uitgedaagd wordt.
- Kan zich sterk concentreren als een activiteit aansluit bij interessegebieden.
- Is perfectionistisch ingesteld.
- Is in staat tot zelfreflectie.
- Heeft grote behoefte aan autonomie.
- Accepteert regels en tradities niet klakkeloos maar bevraagt deze.
- Zoekt actief naar ontwikkelingsgelijken in oudere kinderen.

³⁷ Handboek Hoogbegaafdheid hoofdstuk 1 blz 18-19, Eleonoor van Gerven, van Groenou 2011

Bijlage 3: QuickScan³⁸ vragen

Schoolorganisatie

1. Iedere leerkracht is voldoende mate geïnformeerd over basale kenmerken (sterke punten, mogelijke problemen) van zowel begaafde als intelligente leerlingen.
2. Er is een door iedere leerkracht in voldoende mate onderschreven afspraak vastgelegd, waaruit blijkt dat het team het noodzakelijk vindt om begaafde en intelligente leerlingen passende begeleiding te bieden.
3. Binnen het team is er voldoende deskundigheid m.b.t. het herkennen en begeleiden van begaafde en intelligente kinderen.
4. Binnen het team als geheel is het volgen van scholing, het bijhouden van relevante ontwikkelingen m.b.t. de doelgroep (tijdschriften, conferenties etc.) voldoende gewaarborgd.
5. Er is een schoolplan rond de zorg voor de doelgroep waarin taken, routes, verantwoordelijkheden en procedures zijn vastgelegd. Dit plan is bekend bij het hele team.
6. Met het oog op de verdere ontwikkeling van het zorgbeleid rond begaafde en intelligente leerlingen, is een meerjarenplanning opgesteld, met aanduiding van de prioriteiten.
7. De school zet structureel formatie in voor de preventieve begeleiding van de curatieve hulpverlening aan begaafde en intelligente leerlingen.
8. Het behoort tot de taak van de IB-er om de zorg ten behoeve van begaafde en intelligente kinderen te coördineren, onder eindverantwoordelijkheid van de directie.
9. De school is bekend met de mogelijkheden die de theorie van de meervoudige intelligentie (ook wel aangeduid als 'de acht manieren van knap zijn') biedt om tegemoet te komen aan specifieke talenten.
10. De school benut de mogelijkheden die de theorie van meervoudige intelligentie (ook wel aangeduid als 'de 8 manieren van knap zijn') biedt om tegemoet te komen aan specifieke talenten.

Identificatie

11. Bij de instroom van nieuwe leerlingen hanteert de school een intake-procedure die mede is gericht op de onderkenning van potentiële kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong.
12. Jongste kleuters met een mogelijke ontwikkelingsvoorsprong worden gedurende het eerste halve jaar dat ze op school zijn, extra geobserveerd op een aantal voor de doelgroep relevante aandachtspunten.
13. De school beschikt over een signaleringslijst om begaafde en intelligente kinderen zo nodig tussentijds in groep 3-8 te kunnen herkennen.
14. In ons leerlingvolgsysteem worden schoolresultaten op een transparante wijze geregistreerd. Daarbij worden bovengemiddelde resultaten nader gespecificeerd, zodat afgelezen kan worden welke leerlingen goed tot zeer goed gescoord hebben.
15. Halfjaarlijks worden evaluatiegegevens uit ons LVS besproken door IB en groepsleerkrachten, waarna zo nodig passende maatregelen genomen worden voor kinderen uit de doelgroep.
16. Voor leerlingen die signaleerd zijn als mogelijk of waarschijnlijk begaafd of intelligent, wordt dit vermoeden nader geverifieerd door ouder(s), groepsleerkracht en de leerling zelf op systematische wijze te bevragen.
17. Indien de onder punt 16 vermelde procedure een onduidelijk, tegengesteld en/of problematisch beeld geeft, wordt nader intelligentie- en/of persoonlijkheidsonderzoek verricht door een gekwalificeerde instantie.
18. De verzamelde gegevens (punt 16 en evt 17) worden altijd besproken met de ouders. Bij vervolgstappen (begeleiding) wordt expliciet aandacht besteed aan het plannen van een evaluatiecyclus, waarbij de ouders betrokken zijn.
19. Gegevens over onderzoek, begeleiding en evaluatie worden op systematische wijze bijgehouden in een leerlingdossier, zodat actuele gegevens op elk moment zichtbaar zijn.
20. Met het oog op een doorgaande lijn in de ontwikkeling zijn er duidelijke afspraken gemaakt met voor de doelgroep relevante scholen voor voortgezet onderwijs om (vervroegde) doorstroming goed te laten verlopen.

Klassenorganisatie

21. Verrijking als verdieping gr 3-8: er is voldoende verdiepingsstof voorhanden waaraan leerlingen uit de

³⁸ Gouda; MHR, surplus QuickScan. Met dank aan Greetje van Dijk.

- doelgroep langere tijd aaneengesloten kunnen werken.
22. Verrijking als verbreding gr 3-8: de school biedt de leerlingen de mogelijkheid te werken aan onderwerpen die geen onderdeel uitmaken van het reguliere programma.
 23. Voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong worden er voldoende uitdagende speel- en leeractiviteiten aangeboden. Bij een duidelijke cognitieve voorsprong mogen zij ook werken aan activiteiten die als regel in groep 3 aan de orde komen (lezen / rekenen).
 24. Binnen de school zijn afspraken gemaakt over versnelling (groep overslaan) die impliceren dat kinderen uit de doelgroep kortere tijd in het basisonderwijs verblijven. Uitgangspunt is dat versnelling beperkt blijft tot één leerjaar.
 25. Compacten: de reguliere leerstof binnen een leerjaar wordt verkort. Door (eind)toetsen vooraf te geven wordt beoordeeld welke stof beheerst wordt.
 26. Begaafde en intelligente kinderen in midden- en bovenbouw besteden zoveel mogelijk tijd in aaneengesloten periodes aan verrijkingsactiviteiten.
 27. Er zijn voldoende mogelijkheden voor leerlingen uit de doelgroep om op een aan hun mogelijkheden aangepaste wijze gebruik te maken van ICT. Denk aan beschikbare apparatuur, geschikte software.
 28. Coöperatief leren: kinderen uit de doelgroep worden regelmatig in de gelegenheid gesteld om gezamenlijk aan verrijkingsactiviteiten te werken en onderling ervaringen uit te wisselen.
 29. Leren in een elektronische kinderleeromgeving. De onderlinge communicatie en het samenwerkend leren met andere kinderen uit de doelgroep wordt mede vormgegeven in een elektronische leeromgeving.
 30. Er zijn voldoende waarborgen in het schoolklimaat en de organisatie en vormgeving van het verrijkingsonderwijs neergelegd om er voor te zorgen dat kinderen uit de doelgroep blijven participeren in de schoolgemeenschap. Denk aan presentaties voor de groep (spreekbeurten, bijdragen aan gezamenlijke projecten) en activiteiten op schoolniveau (bv. de schoolkrant).

Zorg

31. In de toedeling van het zorgbudget voor het inschakelen van externe deskundigen m.b.t. zorgleerlingen, wordt expliciet rekening gehouden met begaafde en intelligente leerlingen.
32. Begaafde kinderen vergen een benadering waarin ruimte voor hun intrinsieke motivatie om te ontdekken en te leren centraal staat. Moeilijkere leerstof is niet het enige antwoord. Het schoolteam kent, herkent en erkent deze attitude en kan er adequaat op inspelen: de leerling als gesprekspartner.
33. In het leerlingvolgsysteem van de school wordt ook nadrukkelijk aandacht besteed aan het volgen van de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen.
34. Sociaal-emotionele problemen komen bij kinderen uit de doelgroep niet vaker voor dan bij 'andere kinderen'. Wel vragen ze een speciale benadering. De school beschikt over voldoende kennis en vaardigheden op dit punt.
35. Onderpresteren: niet alle kinderen uit de doelgroep doen het goed op school. Ze hebben niet geleerd zich in te spannen, zij gedemotiveerd, willen niet opvallen etc. De school beschikt over voldoende kennis en vaardigheid om hier gericht op in te spelen.
36. Hoewel begaafde en intelligente kinderen veel zelfstandig kunnen, blijven terugkoppeling, beoordeling en waardering ook voor hen van groot belang, waarbij in voor-, tussen- en nagesprekken vooral structurering wordt geboden.
37. In geval van disfunctionerende leerlingen uit de doelgroep, wordt onder eindverantwoordelijkheid van de intern begeleider een handelingsplan opgesteld in nauw overleg met de betreffende leerlingen en hun ouders.
38. In de orthotheek van de school zijn naast meer algemene middelen om kinderen uit de doelgroep te begeleiden, ook naslagwerken te vinden over specifieke problemen die voor kunnen komen in combinatie met begaafdheid, zoals dyslexie en autisme verwante problemen.
39. De school beschikt over voldoende praktische tips voor ouders, om hun kind(eren) van buitenschoolse instellingen en activiteiten zo goed mogelijk te laten profiteren. Daarbij wordt rekening gehouden met de 'acht manieren van knap zijn' (zie vraag 9 en 10).
40. Leerlingen uit de doelgroep worden nadrukkelijk ook beoordeeld op hun prestaties en inzet bij verrijkingsactiviteiten.

Bijlage 4: Kijkwijzer rekenonderwijs

Kijkwijzer rekenonderwijs compacten/verrijken

Leerkracht:

Groep:

Datum:

1. In de voorbereiding/ dagplanning is het doel voor de begaafde leerlingen zichtbaar en welke leerlingen mogen compacten en verrijken.
 - Namen: ja/nee
 - Doel in de klassenmap/dagplanning leerkracht: Ja /nee
 - Doel op het bord zichtbaar voor de doelgroep: Ja/ nee
 - Is er een groepsplan rekenen aanwezig: Ja/nee
2. Instructie.
 - De leerkracht stemt didactische werkvormen af op de behoefte van de begaafde leerlingen? Ja/nee
 - De leerkracht betreft de begaafde leerlingen actief tijdens de instructie? Ja/nee
 - Het tempo van de les/instructie is afgestemd op de begaafde leerlingen? Ja/nee
 - De leerkracht maakt doelen duidelijk en verwoordt zijn hoge verwachtingen expliciet naar de begaafde leerlingen? Ja/nee
 - De leerkracht houdt rekening met voorgaande leservaringen, hij sluit aan bij de voorkennis van begaafde leerlingen en activeert deze? Ja/nee
 - Hoelang duurt het voor de begaafde leerlingen(compacters) aan de slag mogen?minuten
 - Krijgen de begaafde leerlingen vooraf aan de basisgroep instructie? Ja/nee
 - Krijgen de begaafde leerlingen op een ander moment instructie op maat? Ja/nee
3. Klasseninrichting.
 - De leerkracht kiest bewust de werkplekken voor de begaafde leerlingen? Ja/nee
 - De compacting leerlingen zitten; bij elkaar in een groepje/ aan eigen werkplek / in het klaslokaal of in de hal.
 - De leerkracht laat de compacting leerlingen elkaar helpen/ reageren. Ja/Nee
 - De leerkracht heeft een actieve luisterhouding, is positief en betrokken naar de compacting leerlingen. Ja/nee
4. Organisatie/ klassenmanagement tijdens het zelfstandig verwerken
 - De leerkracht maakt gebruik van een vaste 'hulp' structuur tijdens het zelfstandig verwerken. Ja/nee
 - De leerkracht past de compacting leerlingen binnen deze structuur in. Ja/nee
 - De leerkracht organiseert een eigen 'hulp' cq. begeleidingsmoment voor de compacting leerlingen. Ja/nee
 - De leerkracht gebruikt een aparte 'hulp' cq. instructietafel. Ja/nee
 - De leerkracht geeft feedback op het product van de compacting leerlingen. Ja/nee
 - De leerkracht geeft feedback op het proces wat zichtbaar is tijdens het verwerken. Ja/nee
 - De leerkracht geeft gerichte en concrete complimenten aan de compacting leerlingen, prijst bij een goed antwoord en goede strategie, geeft geen negatieve feedback. Ja/nee
5. Verrijking/ zelfstandig werken met het route boekje
 - Het routeboekje is individueel aangepast. Ja/nee
 - De compacting leerlingen markeren gemaakt werk in hun eigen routeboekje middels de smileys. Ja/nee
 - De compacting leerlingen kijken hun werk zelfstandig na. Ja/ nee allemaal/wel/....niet
 - Na het standaard werk is op de individuele planner zichtbaar welk verrijkingswerk leerlingen maken. Ja/nee
 - Het verrijkingswerk is in de klas aanwezig. Ja/nee
 - De compacting leerlingen kunnen het verrijkingswerk zelfstandig vinden. Ja/nee
 - Bij het maken van het verrijkingsmateriaal moeten de compacting leerlingen complexe opdrachten oplossen. Ja/nee
 - Het verrijkingswerk doet een beroep op andere vaardigheden zoals planning/ ruimtelijke oriëntatie/ presentatie. Ja/nee
 - Het verrijkingsmateriaal is toegespitst op rekenen. Ja/nee
 - De compacting leerlingen mogen zelfstandig kiezen waar ze werken aan het verrijkingsmateriaal. Ja/nee
 - Het verrijkingsmateriaal wordt nagekeken door de leerling en/of leerkracht.
 - Het verrijkingswerk mag digitaal zijn. Ja/nee

Bijlage 5: Vragenlijst leerlingen

Vragenlijst interview leerlingen over compacten en verrijken

Datum:

Naam:

Leeftijd/groep:

1. Kom je graag naar school? Ja of nee: _____
2. Weet je waar je goed of sterk in bent? Ja; _____/nee _____
3. Je mag van je juf/meneer deelnemen aan het compacten; kun je uitleggen waarom jij dat mag? _____
4. Vindt je het fijn dat je mag compacten? Ja/ nee kun je vertellen waarom jij dat wel/niet fijn vindt? _____
5. Voordat je aan een nieuw blok begint maak je dan al de rekentoets van dat blok? _____
6. Hoe vindt je dat? Kun je dat uitleggen? _____
7. Wil je samenwerken bij het compacten? Kun je vertellen waarom wel of niet? _____
8. Zit je met de compacting kinderen bij elkaar? Ja/nee _____
9. Na het compacten ga je ander werk(verrijkingswerk) maken; welk werk? _____
10. Wordt je met dit werk (verrijkingswerk) meer uitgedaagd? Ja, kun je vertellen of je dit wel of niet leuk vindt? _____
11. Helpt de juf/ meester je tijdens het werken met compacten als je vragen hebt? Zo ja wanneer en waar doet ze dat: als je het blokje zet/ met een hulprondje / aan het einde van de les/ aan de instructietafel met alle compacters samen? _____
12. Hoe wil je geholpen worden? Kun je dat vertellen? (Wat vindt je fijn als de juf/ meester je helpt) _____
13. Wat zou je graag op school willen leren? (iets wat je nu nog niet leert/ heb je speciale wensen?) _____
14. Op welke manier zou je dit willen leren? (hoe leer je het fijnst; denk aan boeken/internet/ materiaal etc.) _____
15. Hoe kan de juf/ meester jou hierbij helpen? Wat vindt jij dan fijn of belangrijk? Probeer eens of je dat kunt vertellen. _____

Bijlage 6: Toestemmingsbrief

Toestemmingsbrief aan ouders

's-Hertogenbosch, 10 april 2012

Aan de ouders van.....

Voor mijn opleiding Master Sen, Intern begeleider, ben ik bezig met een praktijkonderzoek over het compacting- en verrijkingstraject aan begaafde leerlingen van Het Rondeel. Voor dit onderzoek zou ik graag uw kind interviewen.

Ik wil graag weten hoe uw kind het compacten en extra verrijkingswerk ervaart. Hiervoor heb ik uw toestemming nodig. De naam van uw kind zal niet in het onderzoek genoemd worden, er worden enkel initialen gebruikt.

Indien u toestemming geeft, wil ik deze brief graag ondertekend retour voor dinsdag 17 april 2012.

Alvast heel erg bedankt voor u toestemming.

Met vriendelijke groet,

Marion Bonnema

IB Bovenbouw

Het Rondeel

Ik geef toestemming voor een interview met mijn kind.

Handtekening en naam ouders:.....

Bijlage 7: Tijdsplanning Onderzoek

Oktober 2011:

- Oriëntatie op de onderzoeksvraag.
- Brainstorm met collega's.
- Schrijven proposal onderzoek naar Peter toesturen

November 2011:

- Feedback Peter verwerken en bespreken met LOL groep.
- Oriëntatie op literatuur.
- Gesprek directeur m.b.t. onderzoek.
- Start inleiding en hoofdstuk 1.

December 2011:

- Start literatuur studie.
- Afronden hoofdstuk 1 en opsturen naar Peter en critical friend.

Januari 2012:

- Feedback hoofdstuk 1 verwerken.
- Literatuur studie vervolgen.
- Afspraak Greetje van Dijk, MHR te Gouda.
- Start hoofdstuk 2.

Februari 2012:

- Literatuur studie afronden.
- Hoofdstuk 2 schrijven en opsturen naar Peter en critical friend.
- Oriëntatie op onderzoeksinstrumenten, keuzes maken.

Maart 2012:

- Feedback hoofdstuk 2 verwerken.
- QuickScan tijdens bouwvergadering afnemen.
- Gegevens verzamelen van de QuickScan.
- Hoofdstuk 3 schrijven en opsturen naar Peter en critical friend.
- Kijkwijzer observaties ontwerpen en bespreken met collega.
- Kijkwijzer definitief vormgeven.
- Starten observaties c.q. korte nagesprekken.

April 2012:

- Feedback hoofdstuk 3 verwerken.
- Observaties in alle groepen 4 t/m 8 afmaken met korte nagesprekken.
- Vragen interviews maken en bespreken met collega.
- Vragen interviews definitief vaststellen.
- Toestemmingsbrief maken voor interviews en meegeven.
- Interviews leerlingen afnemen.
- Hoofdstuk 4 schrijven en opsturen naar Peter en critical friend.
- Start maken hoofdstuk 5.

Mei 2012:

- Feedback hoofdstuk 4 verwerken.
- Hoofdstuk 5 schrijven en opsturen naar Peter en critical friend.
- Hoofdstuk 6 schrijven en opsturen naar peter en critical friend.
- Feedback hoofdstuk 5 & 6 verwerken.
- Totale lay-out afronden en vormgeven.
- Digitaal totaal opsturen uiterlijk 23 mei.
- Laatste feedback verwerken en resultaat laten drukken zodat het 6 juni wordt ingeleverd.

Bijlage 8: Observaties leerkrachten

Uitwerking van de observaties in de groepen 4 t/m 8 op een zestal aspecten

1. Planning:

vraag → ↓ groep	In de planning is zichtbaar welke leerlingen compacten.	Het doel van de les is zichtbaar.	Het routeboekje is individueel aangepast.	Na het standaard werk is op de individuele planner zichtbaar welk verrijkingswerk (vw) de leerlingen moeten maken.
4a	-	Ja, op planbord	Nee, standaard	Nee, vw volgens vaste afspraken met lkr.
4b	Zichtbaar op dagplanning	Ja, op planbord	Ja, op maat	Nee, Niet op planner wel in route boekje.
5a	-	-	Nee, standaard	Nee, niet op planner, lkr. zegt welk vw er moet.
5b	-	-	Nee, leerling heeft geen routeboekje	Ja, op planner van leerling staat het vw op maat!
6	Zichtbaar op dagplanning	Ja, op planbord	Ja, op maat	Nee, vw volgens vaste afspraken met lkr.
7	-	Ja, op planbord	Nee, standaard	Nee, niet op planner, leerlingen hebben blad waar vw per dag op staat.
8	-	Ja, op planbord	Nee, standaard	Nee, niet op planner, lkr zegt welk vw er moet.

2. Instructie:

Binnen het IGDI model worden de eerste 5 minuten van de instructie vooral gericht op de leerkracht onafhankelijke groep (deze bevat o.a. compacting leerlingen). Als een leerkracht het anders organiseert, krijgt die groep op een ander moment tijdens de les expliciet instructie of begeleiding. Deze andere manier van lesmomenten organiseren is dit jaar, net als het compacten, vanuit het MT als kwaliteitsimpuls ingezet en dus nog volop in ontwikkeling.

vraag → ↓ / / groep	De leraar stemt de didactische werkvormen af op de behoeftes van begaafde leerlingen.	De leraar maakt de doelen van de les duidelijk en verwoordt zijn hoge verwachtingen expliciet naar de compacters.	Het tempo van de instructie is afgestemd op de begaafde leerlingen.	De leraar ³⁹ betreft de compacters actief tijdens de instructie	De compacters krijgen vooraf aan de basisgroep instructie of op een ander moment tijdens de les?	Het duurt ... minuten voordat de compacters aan de slag mogen.
4a	-	-	-	ja	-	na 5-8 min. LL laten actieve houding en grote taakgerichtheid zien.
4b	-	Het zijn pittige sommen, maar ik verwacht dat jullie dit kunnen!	Hoog tempo, de compacting is actief en betrokken	ja	-	na 5-8 min. LL laten actieve houding en grote taakgerichtheid zien.

³⁹ Leerkrachten geven tijdens nagesprek aan dat deze leerlingen de juiste strategie volgen en een goed antwoord geven. Hierdoor wordt de effectiviteit van de instructie voor de hele groep verhoogd.

5a	-	-	-	ja	-	na 15 min. LL laten weinig actieve houding en taakgerichtheid zien.
5b	-	-	-	-	-	<u>Meteen</u> , maar de compacting II laat weinig taakgerichtheid zien
6	tijdens de start moeilijke opdrachten om compacting II betrokken te houden.	Het zijn pittige sommen, maar ik verwacht dat jullie dit kunnen!	Hoog tempo, de compacting II zijn actief en betrokken	ja	-	na 5-8 min. LL laten actieve houding en grote taakgerichtheid zien.
7	tijdens de start moeilijke opdrachten om compacting II betrokken te houden.	-	Hoog tempo, de compacting II zijn actief en betrokken	ja	-	na 5-8 min. LL laten actieve houding en grote taakgerichtheid zien.
8	-	-	-	-	-	na 15 min. LL laten weinig actieve houding en taakgerichtheid zien.

3. Klassenmanagement - aansturing en begeleiding

Een belangrijk onderdeel bij het optimaal inzetten van het IGDI model is het klassenmanagement: Hoe organiseert de leerkracht de aansturing en begeleiding van begaafde leerlingen. Binnen Het Rondeel werken we al jaren met het GIP blokje blokje op blauw: kleine vraag, blokje op rood: grote vraag. Zet een leerling geen blokje: geen hulp nodig⁴⁰!

vraag → ↓ / / groep	De leraar heeft een actieve luisterhouding, is positief en betrokken naar de compacting leerlingen.	De leraar organiseert een eigen 'hulp'-begeleidingsmoment voor de compacting leerlingen	De leraar gebruikt hiervoor de instructie-tafel	De leraar geeft feedback op het product van de compacting leerlingen.	De leraar geeft feedback op het proces wat zichtbaar is tijdens het zelfstandig werken	De leraar geeft gerichte en concrete complimenten aan de compacting leerlingen, bij een goed antwoord of goede strategie.
4a	Compacting II zijn in het vizier van de lkr, deze geeft regelmatig aandacht zowel als er vragen zijn maar ook tussendoor.	-	-	lkr. kijkt werk dagelijks na	-	ja

⁴⁰ In mijn observaties zag ik dat het GIP-blokje niet overal wordt ingezet en dat leerkrachten erg verschillend omgaan met de wijze waarop leerlingen hulp vragen. Ik zag dat het blokje soms wel wordt gezet maar dan laten kinderen het volgende gedrag zien; roepen, vingers opsteken, bij de tafel van de leerkracht gaan staan etc. Leerkrachten gaan hier zeer verschillend mee om.

4b	zie 4a	leerkracht wil maar ervaart moeite in organisatie.	-	lkr. kijkt werk dagelijks na	-	ja
5a	zie 4a	-	-	lkr. kijkt zelf na, de lkr. houdt steekproef als nodig.	-	ja
5b	zie 4a	-	-	zie 5a	-	-
6	zie 4a	een keer per week op vrijdagochtend tijdens de inloop.	ja	zie 5a	-	ja
7	zie 4a	leerkracht wil maar ervaart moeite in organisatie.	-	zie 5a	-	ja
8	zie 4a	-	-	zie 5a	-	-

4. Werkplekken:

Vanuit de theorie is bekend dat begaafde leerlingen behoefte hebben aan contact met gelijkgestemden. Door de peergroep wordt de ontwikkeling van begaafde leerlingen positief beïnvloed. Klasgenoten zijn onderdeel van de peergroep. Vandaar dat ik tijdens mijn observaties benieuwd was waar de compacting leerlingen werken en welke samenwerkingsafspraken er gelden.

Vraag → ↓ // Groep	De leraar kiest bewust ⁴¹ de werkplekken voor de compacting leerlingen.	De compacting leerlingen zitten bij elkaar in een groepje/ alleen aan de eigen werkplek.	Bij het werken met verrijkingsmateriaal mogen de compacting leerlingen zelf kiezen waar ze werken.
4a	ja	Bij elkaar aan vaste compacting werkplek.	Nee, lkr. hebben steeds dezelfde werkplek
4b	ja	Bij elkaar aan vaste compacting werkplek.	zie 4a
5a	ja	-	zie 4a
5b	ja	-	zie 4a
6	ja	Compacting leerlingen wisselen met rekenen van werkplek zodat ze in een groepje bij elkaar zitten.	zie 4a
7	ja	-	zie 4a
8	ja	-	zie 4a

5. Samenwerking

Vraag → ↓ // groep	De leraar laat de compacting leerlingen met elkaar overleggen ⁴² en elkaar helpen.	Bij het werken met verrijkingsmateriaal mogen de compacting leerlingen samenwerken.
4a	Ja, mag op fluister niveau	Ja, mag op fluister niveau
4b	Ja, mag op fluister niveau	Ja, mag op fluister niveau
5a	-	-

⁴¹ Alle leerkrachten kiezen bewust de werkplekken van leerlingen, dus ook van de compacting leerlingen. De keuze wordt vooral bepaald door juiste combinaties maken waar leerlingen zo min mogelijk last hebben van prikkels die hen storen tijdens het werken. De rust in de klas is hierin de grootste drijfveer voor leerkrachten.

⁴² Diverse leerkrachten geven aan dat dit teveel onrust geeft in de groep.

5b	-	-
6	Ja, mag op fluister niveau	Ja, mag op fluister niveau
7	-	Ja, mag op fluister niveau
8	-	-

6. Verrijkingstof

Na de instructie gaan de compacting leerlingen aan de slag met het zelfstandig verwerken van de lesstof, zij maken niet alle stof en houden dus tijd over om te verrijken. Wat bieden we aan als verrijking binnen onze school? Kunnen we dit aanbod als verrijking zien, gezien de theorie uit hoofdstuk 2.

vraag → ↓ / / groep	De compacting leerlingen markeren gemaakt werk in routeboek, ze maken gebruik van smiley's ⁴³ .	De compacting leerlingen kijken hun werk zelfstandig na ⁴⁴ .	Welk verrijkingsmateriaal is in de groep aanwezig.	De compacting II kunnen het vw zelfstandig vinden	Het verrijkingsmateriaal is toegespitst op rekenen en mag/kan ook digitaal zijn.	Bij het maken van het verrijkingswerk moeten de compacting leerlingen complexe opdrachten oplossen die een beroep doen op andere vaardigheden zoals planning/ ruimtelijke oriëntatie en of presentatie.
4a	-	-	Verder/Plus, rekenmeesters, tafelboek	ja	ja, en soms mag de pc.	Ja bij Plus en rekenmeesters
4b	-	-	Verder/Plus van de methode, rekenmeesters, rekentijgers ⁴⁵ , tafelboek,	ja	ja, en soms mag de pc.	Ja bij Plus en rekenmeesters, rekentijgers
5a	-	ja	Verder/Plus, klokboekje, rekenmeesters.	ja	ja, en soms mag de pc.	Ja bij Plus en rekenmeesters
5b	-	-	Verder/Plus, klokboekje	ja	nee, vw = op maat voor de compacting II. (spelling, redactie-sommen)	Ja bij Plus en het vw op maat
6	-	ja, echter hulp vragen wordt niet door alle II gedaan!	Verder/Plus, meten=weten	ja	ja, en soms mag de pc.	Ja bij Plus en meten=weten
7	-	ja, echter hulp vragen wordt niet door	Verder/Plus breuken procenten meten=weten rekenmeesters	ja	Ja, en soms mag de pc.	Ja bij Plus, rekenmeesters, rekentijgers en meten = weten

⁴³ In het routeboekje zit achter iedere opdracht drie smiley's die een leerling kan kleuren, hierdoor kunnen ze aangeven hoe hun taakbeleving

⁴⁴ We hebben een schoolafpraak op Het Rondeel dat alle leerlingen vanaf groep 5 hun werk nakijken en verbeteren, bij meer dan 3 fouten roepen ze de hulp van de lkr. in. In groep 4 kijken de kinderen nog niet zelf na, na de meivakantie gaat de leerkracht dit wel introduceren als voorbereiding op groep 5.

⁴⁵ Sinds april is rekentijgers bij de groep 4 en 7 aanwezig, we willen uitproberen of dit verrijkingsmateriaal complexere opdrachten bevat die een groter beroep doet op andere vaardigheden zoals planning, ruimtelijke oriëntatie en presentatie.

		alle II gedaan!	rekentijgers			
8	-	ja	<i>Verder/Plus</i> , computer; leestrainer	ja	Nee, vw= op de pc. II ma- ken gebruik van leestrainer en zijn bezig met o.a. begrijpend lezen.	Ja bij <i>Plus</i> en het werken met leestrainer.

Bijlage 9: Interviews met leerlingen

Uitgebreide uitwerking interviews met compacting leerlingen van groepen 4 t/m 8

Vraag:	Antwoorden:
Kom je graag naar school?	7 x ja. 1 x soms niet, dan word ik gepest door een ander kind uit onze groep. 1x nee, ik vind het vaak te makkelijk.
Weet je van jezelf waar je goed of sterk in bent?	6x eigenlijk in alles. 3x vooral in rekenen.
Je mag van je juf compacten; kun je uitleggen waarom jij dat mag?	- Omdat ik goed ben in rekenen, ik heb alleen maar goed behaald. - Omdat ik goed kan rekenen en een goede werkhouding heb. - Ik mag dat omdat ik sterker ben in rekenen dan anderen. - Omdat ik goed ben in rekenen, als ik het steeds te makkelijk kan maken dan vindt de juf dat geen goed plan. - Omdat de toetsen goed zijn gegaan. - Ik ben goed in rekenen. - Ja ik ben goed in rekenen, makkelijke sommen kan ik snel oplossen. - Als je de toetsen van te voren foutloos maakt dan mag je gaan compacten. - Ik ben er sterk in.
Vind je het fijn dat je mag compacten? Kun je uitleggen waarom je dat fijn vindt?	- Ja de dingen die makkelijk zijn hoeft je niet te doen, dan houd je tijd over. - Ja, ik mag al snel beginnen, soms zegt de juf dat ik sommen niet hoeft te maken. - Ja, je moet moeilijke sommen maken, daar leer ik echt van. - Ja, ik hoeft niet zo lang te wachten, mag al meteen aan het werk. - Ja, de makkelijke sommen daar verspil ik veel tijd mee, dan heb ik liever tijd voor iets dat moeilijk is. - Ja, leuker. Ik mag sneller aan het werk, hoeft niet zolang te wachten. - Ja, fijner programma, je hoeft alleen de moeilijke sommen te maken. - Ja, ik mag moeilijke sommen maken. - Ja, dan hoeft ik niet allemaal die makkelijke sommen te doen.
Voordat er een nieuw rekenblok begint, maak jij dan al de rekentoets?	4 X nee. (de leerlingen uit groep 7&8) 5 X ja.
Hoe vindt je dit?	- Leuk, dan weet ik al een beetje wat ik ga leren bij het nieuwe blok. (D) - Niet erg hoor, soms is het wel moeilijk omdat ik nog geen uitleg heb gehad. (E) - Fijn dan maak ik al moeilijker sommen. (S) - Soms wel lastig, omdat ik iets niet snap maar ook wel leuk want ik mag al moeilijker werk. (Y) - Fijn, omdat ik dan niet dezelfde sommen als de klas moet maken. (J)
Vind je het fijn om samen te werken bij het compacten, kun je uitleggen waarom?	- Ja, dan kun je overleggen hoe je een som moet aanpakken. (J) - Ja, als je iets niet snapt dan moet je wachten op de juf, die is vaak al druk. Een ander kind kan je dan sneller helpen. (Y) - Eerst was ik alleen, nu is er nog een meisje en mogen we samen werken. Dan kun je samen kijken hoe het moet. (S) - Maakt niet zo veel uit soms wil ik alleen werken, als een ander kind het voorzegt, leer ik er niks van dan kan ik het beter zelf doen. Soms is het wel fijn. (E) - Soms, dan snap ik het al dan heb ik geen zin om samen te werken (dat gaat langzamer), het is wel gezellig als je bij elkaar mag zitten en overleggen. Als ik klaar ben wil ik anderen wel helpen. (D) - Het mag niet, dat is wel jammer dan kun je samen werken, in groep 6 mocht dit wel. (T) - Ja, als je iets even niet helemaal snapt kun je dat aan de ander vragen, dan hoeft je niet lang te wachten. (M) - Ja, dat is fijner dan kun je overleggen bij de hele moeilijke sommen.

	(R) - Ja, fijner want dan kan ik iets aan een ander kind vragen, je leert veel van elkaar! (J)
Zit je tijdens het compacten bij elkaar?	- Nee, we zitten in tweetallen, ik wil liever in een groepje. - Nee. - Nee, we zitten in tweetallen. Met de compacters zitten wel bij elkaar in de buurt, dan overleggen we toch soms heel zachtjes. - Nee. - Nee. - Ja, maar dat vind ik niet zo belangrijk. - Ja, we werken aan een compacting plek - Ja, nu wel bij rekenen mogen we van plek wisselen zo zitten de compacters bij elkaar dat is fijner. - Ja, we zitten naast elkaar in een speciaal hoekje.
Na het compacten ga je ander werk maken. Dat werk noemen wij verrijkingswerk. Welk werk maak je dan?	- Eerst <i>Verder</i> en <i>Plus</i>, dan rekentijgers of rekenmeesters. - <i>Verder/Plus</i>, dan meten=weten. - <i>Verder/Plus</i>, dan soms de computer of rekenmeesters. - 2 sommen <i>Verder/Plus</i> en dan meten=weten. - <i>Verder/Plus</i> en dan een extra rekenboekje met tafels en verhaalsommen. - <i>Plus</i> en citotrainer waar ik oefen in dingen waar ik slecht in ben. - <i>Verder/Plus</i>, dan iedere dag anders. We maken 2 blz. uit een extra boekje zoals procenten, breuken, metriek en rekenmeesters. - <i>Plus</i> en citotrainer dan oefen ik waar ik zwakker in ben bijv. ruimtelijk inzicht. - <i>Verder/Plus</i> maar dat is saai. En dan iedere dag volgens het schema van de juf 2 blz uit een ander boekje.
Word je met dit verrijkingswerk extra of meer uitgedaagd? Kun je vertellen wat je hieraan leuk vindt?	- Bij metriek word ik uitgedaagd, dat is moeilijk en je moet daar verschillende dingen uitrekenen. <i>Verder/Plus</i> is saai, dat doe ik omdat het moet! (J) - Ja, dan leer ik meer; als het te makkelijk is dan is het saai en ben ik te snel klaar. Dan word ik druk en ga kletsen, dat is niet de bedoeling. (R) - Ja, als het werk is alleen voor de compacters zoals rekenmeesters en rekentijgers. Maar <i>Verder/Plus</i> is te veel van hetzelfde. (M) - Ja, want dan word je beter. (S) - Ja, daar leer ik meer van maar bij redactiesommen vind ik het soms lastig dan lees ik niet goed. (D) - Ja, bij meten=weten. Je leert dan al verder, je hebt een voorsprong. (E) - Ja, dan moet ik meer nadenken dat vind ik leuker, allemaal makkelijk is te saai. (T) - Ja, soms vind ik het heel moeilijk maar dan vraag ik het aan de juf. <i>Verder/Plus</i> vind ik minder leuk dat is veel hetzelfde als in de les. (Y) - Ja want die makkelijke sommen (<i>Verder</i>) zijn saai. Bij rekenmeesters en rekentijgers heb ik moeilijke sommen daar leer ik meer van. (J)
Helpt de juf jou tijdens het werken al je vragen hebt? Heeft ze dan een speciale manier bijv. aan de instructietafel?	- Ik zet mijn blokje op rood, maar ga al verder met andere sommen. Als de juf dat ziet komt ze. (J) - We mogen samen werken, hebben bijna nooit vragen, de juf legt nooit extra uit. Ze bespreekt wel soms ons werk aan de instructietafel. (Y) - De juf geeft niet speciaal uitleg, ik heb een routeboekje. Ik zet een blokje als ik heel soms een vraag heb. (S) - Ik krijg geen extra uitleg, ik moet alles zelf plannen en heb daar geen hulp bij nodig, soms vraag ik iets aan een ander kind. (E) - Als ik even iets niet snap, dan leest de juf het goed voor, dan weet ik het en kan aan het werk, de juf loopt rondjes door de klas en komt zo bij mij. (D) - Als ik iets moeilijk vind zeg ik dit snel aan het begin van de les, dan gaat de juf eerst die sommen uitleggen. (T) - Als de groep aan het werk is, komt de juf naar de compacters en helpt ze als ik mijn blokje heb gezet. (M) - De juf helpt altijd eerst de zwakkere en normale leerlingen dan de

	compacters, ze komt bij mij aan tafel. (R) - Ik steek meestal mijn vinger op dan komt ze als ze klaar is met de grote uitleg. (J)
Hoe wil jij het liefst geholpen worden? Kun je dat vertellen, wat vind je fijn als de juf je helpt?	- Je een beetje op gang helpen→ ik vind het fijn als de juf de aanpak uitlegt. Ze moet niet voorzeggen! (J) - Op de rit gezet worden, daarna kan ik het zelf. (R) - Dat de juf even samen naar de som kijkt, het ligt wel aan de soort som of ik meer wil dan op gang geholpen worden, ik wil het altijd echt goed doen. (M) - Gewoon uitleggen (niet voorzeggen, dat gebeurt wel eens) ik moet het zelf wel leren. (T) - Als ik een compliment krijg, dat ik snel mag beginnen en dat de juf kijkt naar hoe ik het heb opgelost. (D) - Als ik iets fout heb gedaan, wil ik weten wat en hoe ik het anders kan doen. (E) - Dat ze uitlegt, maar niet voorzeft (dat deed eerst een andere juf) ik wil het zelf uitrekenen en leren. (S) - De juf moet het rustig uitleggen, hoe ik een moeilijk som moet aanpakken. (Y) - Niet voorzeggen! Ze moet uitleggen welke stappen ik moet doen. (J)
Wat zou jij graag op school nog willen leren? Op welke manier zou je dit willen leren op school?	- Aardrijkskunde, dat lijkt me kei leuk alles over de aarde leren. Ik vind filmpjes leuk om te leren en de computer. Ik heb ook van mijn opa al de stelling van Pythagoras geleerd. (J) - Engels, dan kan ik films volgen zonder de ondertiteling te moeten lezen. Ik wil dat in een klein groepje leren. (Y) - Ik wil dingen doen zoals ontwerpen van kleding en schoenen. Ik wil leren hoe dat moet bijv. die hakken hoe breed moeten die zijn om goed te lopen. (S) - Engels, met de computer. Want dat krijg je nu nog niet pas volgend jaar. (E) - Over bouwen en techniek daar moet je ook goed in rekenen voor zijn, met echt materiaal zoals lego maar ik leer ook graag met boeken. (D) - Wiskunde over het assenstelsel en formules, ik vind leren met proefjes erg leuk. Leren uit boeken wil ik ook wel maar dan moet het wel iets zijn wat me interesseert zoals de planeten en sterren. (T) - Een andere taal zoals Spaans, dat is een wereldtaal. Ik zou dat via de computer willen leren. (M) - Wiskunde dat wil ik graag leren en drummen! Ja het liefst wil ik leren drummen, ik hou van muziek en bewegen dat kan dan samen. Ik ga naar het gymnasium daar leer ik wiskunde en andere moeilijke dingen. (R) - Een extra taal zoals Spaans of meer uitdaging en extra werk bij spelling en techniek dingen over elektriciteit en het sterrenstelsel. (J)
Hoe kan de juf jou hierbij helpen? Wat vind jij belangrijk of fijn? Probeer eens of je dat kunt vertellen?	- Strategie uitleggen van dingen. De juf moet mij vertrouwen, ze moet me ook wel controleren anders word ik lui. (J) - Op zoek gaan of er nog moeilijker werk is voor wiskunde, mij stimuleren nieuwe dingen te doen. (R) - Na een week tijdens een moment bespreken wat ik allemaal moeilijk vond→ dat de juf dan samen kijkt hoe ik dat dan heb opgelost. Complimenten geven. (M) - Dat ze oplet, dat ze mij echt begrijpt. Ik snap al snel iets en mijn vragen zijn soms voor de juf te snappen (T) - Dat ik complimenten krijg. (D) - Tijd geven om extra dingen te leren, vertrouwen krijgen van de juf. (E) - Leuke werkvormen zoals een quiz of spelletje bedenken waar je ook van leert. Dat ik soms extra mag bewegen dat vind ik fijn. (S) - Zorgen dat ik iets extra's mag en niet alle saaie dingen moet doen. Dat de juf mijn extra werk ook nakijkt. (Y) - Dat ik heel snel aan het werk mag, dat ik hoor dat ik het goed doe. Ik vind het ook fijn als de juf al van te voren met mij kijkt naar de moeilijke sommen. (J)

Bijlage 10: Competentiematrix

Competentiematrix	Theorievorming begaafdheid: Je hebt inzicht en kennis over theoretisch opvattingen van begaafdheid en leg teen relatie naar de onderwijspraktijk	Profileren van educatieve behoeften: Je ziet en begrijpt de educatieve behoeften van de begaafde leerling en brengt deze gestructureerd in kaart.	Leertijdgerichte interventies: Je overziet de mogelijkheden en risico's voor leertijd verkorting en neemt gefundeerde besluiten.	Leerinhoud gerichte interventies: Je bent in staat passende leerinhouden te bieden die aansluiten op de didactische behoeften van de leerling.	Leergedraggerichte interventies: Je hebt inzicht in de manier waarop begaafde leerlingen leren en de aspecten die positief leer – en prestatiegedrag bevorderen.	Sociaal- emotionele ontwikkeling: Je maakt ruimte voor de sociaal emotionele eigenheid en behoeften die begaafde leerlingen hebben	Begaafd en Speciaal: Je hebt inzicht in het gegeven dat begaafdheid niet beschermt tegen leer – of persoonlijkheidsstoornissen en past je begeleiding daarop aan.
Interpersoonlijk competent	In interactie met de leerling maak je zijn capaciteiten op evenwichtige wijze bespreekbaar zonder de leerling het recht of de plicht van een 'label' mee te geven.	Je benadert de leerling vanuit oplossingsgericht perspectief.	Je benadert de leerling als gesprekspartner binnen de grenzen van zijn reflectieve vermogen.	Je hebt oog voor het individu en betreft de leerling op een passende manier bij zijn eigen leerproces.	Het gesprek met de leerling is een natuurlijk onderdeel van je interventie.	Je betreft de leerling bij het scheppen van een veilig pedagogisch klimaat.	De interactie met de leerling vindt plaats binnen de kansen die zijn individuele ontwikkeling daarvoor biedt.
Pedagogisch competent	Je overziet welke gevolgen jouw visie op begaafdheid heeft voor het onderwijs aan begaafde leerlingen.	Je onderzoekt de sterke en zwakke kant van de begaafde leerling en benoemt dit in de vorm van pedagogische behoeften.	Je handelt passend bij pedagogische behoeften die ontstaan bij (de noodzaak tot) leertijdverkorting.	Je toont inzicht in adequate begeleidingsvormen door effectieve leerinhoudgerichte interventies toe te passen.	Je stimuleert bij de begaafde leerlingen een attitude die gericht is op een evenwichtige balans tussen inzet, leren en presteren.	Je streeft naar een evenwichtige sociaal – emotionele ontwikkeling van de begaafde leerling.	Je past adequate begeleidingsvormen toe als een leerling in zijn functioneren belemmerd wordt door een leer- en/of persoonlijkheids- stoornis.
Didactisch competent	Je legt verbanden tussen wetenschappelijke inzichten over begaafdheid en je didactisch handelen.	Je onderzoekt handelingsgericht de didactische behoeften van begaafde leerlingen op casuïstiek niveau en zet dit om in praktisch handelen.	Je didactisch handelen sluit aan bij specifieke behoeften aan leertijdgerichte interventies van de individuele leerling.	In je didactisch handelen laat je zien effectief om te kunnen gaan met het principe van compacten en verrijken en weet hierdoor de leerling een gevarieerd leerstof aan te bieden.	Je didactisch handelen stuurt aan op evenwicht tussen inzet, leren en presteren.	In je didactisch handelen zorg je dat er voldoende ruimte is voor een evenwichtige sociaal- emotionele ontwikkeling van begaafde leerlingen.	Je stemt didactisch aanbod af op de mogelijkheden van begaafde leerlingen die in zijn functioneren belemmerd wordt door een leer- of persoonlijkheids- stoornis.
Organisatoirisch competent	Je zorgt door de organisatie van je werkzaamheden ruimte te krijgen om aandacht te kunnen besteden aan de begeleiding van begaafde leerlingen.	Je handelt planmatig en doordacht waardoor je zorgt voor een goede taakinvulling en tijdsplanning van het proces van signalering en diagnostiek.	In je praktische realisatie van vervroegde doorstroming beperk je zoveel mogelijk risico's die hierbij een rol spelen.	Je geeft praktisch vorm aan leerinhoudgerichte interventies waarbij je aansluit op de educatieve behoeften van de begaafde leerling.	Je zorgt dat in jouw taakorganisatie en aanpak begeleidingstijd vrijkomt om de leerling effectief leer- en presteer gedrag aan te leren.	Je plant doelbewust tijd in om activiteiten te ontplooiën die gericht zijn op het sociaal – emotionele functioneren van begaafde leerlingen.	Je maakt in jouw begeleiding tijd en ruimte vrij om interventies gericht op ondersteuning van leer- en persoonlijkheid stoornissen uit te kunnen voeren.
Competent in het samenwerken met collega's	Je ontwikkelt samen met je collega's een visie over begaafdheid die gebaseerd is op huidige theoretische concepten en die past bij het team en organisatie.	Je maakt gebruik van de aanwezige inzichten en expertise binnen het team bij het verzamelen en interpreteren van gegevens tijdens het proces van HGW.	Je zorgt samen met collega's voor een zorgvuldige voorbereiding, realisatie en nazorg bij vervroegde doorstroming.	Je zorgt samen met collega's voor een doorgaande lijn in de op leerinhoudgerichte begeleiding van begaafde leerlingen.	Je zorgt samen met collega's voor het ontwikkelen van (persoonlijke) didactieken en begeleidingsvormen om leergedraggerichte interventies effectief te kunnen begeleiden.	Je maakt gebruik van diversiteit van expertises in het team om zicht te krijgen op de sociaal emotionele functioneren van de begaafde leerling en stemt onderling de begeleiding hierop af.	Je zorgt samen met collega's voor een veilige onderlinge samenwerking waardoor uitwisseling en ondersteuning mogelijk is als je te maken hebt met een begaafde leerling die belemmerd wordt door een leer- en persoonlijkheidsstoornis.
Competent in het samenwerken met de omgeving	Je bent in staat ouders en andere significante personen uit de omgeving van de school voor te lichten over de theoretische opvattingen over begaafdheid.	Je betreft significante personen bij het proces van HGW met individuele begaafde leerlingen.	Je maakt evenwichtige ruimte voor invloed van ouders en/ extern deskundige in je besluitvormingsprocedures aangaande leertijdverkorting.	Je maakt aanpassingen in het leerstofaanbod, de manier waarop je dit aangeboden en geëvalueerd wordt inzichtelijk voor ouders.	Je maakt gebruik van informatie van ouders en/ of extern deskundigen om leerlingen met problemen ten aanzien van leergedrag positief te kunnen begeleiden.	Je maakt gebruik van informatievoorziening van relevante netwerken en organisaties die zich richten op onderwijs en begeleiding van (begaafde) leerlingen om beter te kunnen aansluiten op de sociaal – emotionele behoeften van begaafde leerlingen in de context van jouw school.	Je biedt ruimte aan inbreng in informatievoorzieningen en zorg van significante personen in de begeleiding van begaafde leerlingen met een leer- of persoonlijkheidsstoornis.
Competent in reflectie en ontwikkeling	Je hebt zicht op vigerende theorieën over begaafdheid en plaatst deze in relatie tot maatschappelijke en onderwijskundige ontwikkelingen.	Je kunt handelen m.b.t. HGW en diagnostisch onderzoek naar begaafde leerlingen onderbouwen d.m.v. het IPA model.	Je kunt resultaten van wetenschappelijk onderzoek in relatie brengen met je eigen visie en handelen op het gebied van leertijdverkorting.	Je kent verschillende huidige opvattingen over onderwijsarrangementen voor begaafde leerlingen en kunt daarbinnen je eigen positie bepalen je handelen daarop afstemmen.	Je weet hoe je vanuit theorie een vertaalslag kan maken naar jouw persoonlijk pedagogisch handelen dat gericht is op leergedraggerichte interventies.	Je hebt zicht op vigerende theorieën en opvattingen over SEO ontwikkeling van begaafde leerlingen en kunt deze relateren aan jouw handelen binnen je eigen schoolpraktijk.	Je zoekt theoretische onderbouwing voor (h)erkennen en begeleiden bij leer- en persoonlijkheidsstoornissen in relatie tot begaafdheid.